**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра економіки, права та управління бізнесом

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
_____
*(підпис)*
«___»_____20___ р

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА**
**на здобуття освітнього ступеня магістра**
зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» за освітньою програмою професійного спрямування «Публічне управління та адміністрування»
на тему: **«ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ»**

**Виконавець:**

студентка ФЕУП

Абрамова Діана Володимирівна_____

**Науковий керівник:**

к. і. н, доцент

Луньова Ольга Костянтинівна_____

Одеса – 2025

# ЗМІСТ

**ВСТУП** ..... 3
**РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ** ..... 6
1.1.Сутність та принципи державної політики у сфері розвитку громадянського суспільства ..... 6
1.2. Міжнародний досвід державної підтримки громадських ініціатив та можливості його імплементації в Україні ..... 11
1.3. Нормативно-правове забезпечення діяльності громадських організацій в Україні ..... 17
**Висновки до розділу 1** ..... 22
**РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ** ..... 25
2.1. Динаміка та тенденції розвитку громадських організацій на загальнодержавному та регіональному рівнях ..... 25
2.2. Оцінка інституційної спроможності громадських організацій в умовах децентралізації ..... 30
2.3. Досвід взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськими організаціями (на прикладі Одеської районної ради Одеської області) ..... 37
**Висновки до розділу 2** ..... 43
**РОЗДІЛ 3. ПРОПОЗИЦІЇ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ** ..... 46
3.1. Стратегічні напрями підвищення ефективності державної підтримки громадських організацій ..... 46
3.2. Механізми посилення участі громадських організацій у процесах формування та реалізації публічної політики ..... 53
3.3. Рекомендації щодо вдосконалення взаємодії Одеської районної ради Одеської області з громадськими організаціями ..... 59
**Висновки до розділу 3** ..... 68
**ВИСНОВКИ** ..... 71
**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ** ..... 76
**ДОДАТКИ** ..... 85

# ВСТУП

**Актуальність теми.** Становлення громадянського суспільства є одним із основних чинників демократизації сучасної України. Громадські організації виступають каталізаторами суспільних перетворень, забезпечуючи комунікацію між владою та громадянами, а також сприяючи підвищенню прозорості та підзвітності органів державної влади. З огляду на процеси децентралізації, інтеграцію України до європейського політичного та економічного простору, роль громадських ініціатив зростає, проте ефективність їхньої діяльності значною мірою залежить від державної політики підтримки. Саме тому дослідження державної політики сприяння розвитку громадських організацій має не лише теоретичне, а й практичне значення для побудови сучасної моделі партнерства «влада - громада - бізнес».

**Мета дослідження** полягає у визначенні концептуальних і прикладних засад удосконалення державної політики сприяння розвитку громадських організацій в Україні з урахуванням сучасних викликів і міжнародного досвіду.

**Завдання дослідження**:

1. Розкрити сутність і принципи державної політики у сфері розвитку громадянського суспільства;
2. Проаналізувати міжнародний досвід підтримки громадських ініціатив і визначити можливості його імплементації в Україні;
3. Дослідити нормативно-правове забезпечення діяльності громадських організацій;
4. Оцінити сучасний стан та тенденції розвитку громадських організацій в Україні;
5. Проаналізувати інституційну спроможність громадських об’єднань в умовах децентралізації;
6. Узагальнити практику взаємодії місцевих органів влади з громадськими організаціями на прикладі Одеської районної ради Одеської області;

7. Розробити пропозиції щодо вдосконалення державної політики у сфері підтримки громадських організацій.

**Об'єкт дослідження** - державна політика сприяння розвитку громадських організацій в Україні як система публічних дій та інституційних механізмів взаємодії держави і неурядових організацій.

**Предмет дослідження** - механізми, форми й інструменти реалізації державної політики у сфері розвитку громадянського суспільства.

**Методи дослідження.** У роботі використано системний, структурно-функціональний, порівняльно-аналітичний, статистичний, логіко-історичний, інституційний методи, а також методи контент-аналізу, експертних оцінок і соціологічного опитування.

**Інформаційна база дослідження** включає: Конституцію України, закони України «Про громадські об'єднання», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про державну службу», Укази Президента України щодо сприяння розвитку громадянського суспільства, аналітичні матеріали Національного агентства України з питань державної служби, дані Державної служби статистики, звіти профільних міністерств, матеріали конференцій, наукові статті українських і зарубіжних авторів, публікації міжнародних організацій (OECD, UNDP, Council of Europe), а також результати власних досліджень автора.

**Структура та обсяг роботи.** Магістерська кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (59 найменувань) і додатків. Загальний обсяг становить 93 сторінок, із них основний зміст викладено на 72 сторінках. Робота містить 9 таблиць, 9 додатків.

**Публікації та апробація результатів дослідження.** За результатами проведених досліджень приймала участь у XI Міжнародній науково-практичній конференції «Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи».

Абрамова Д. В., Луньова О. К. Механізми державної підтримки громадських організацій: сучасний стан та ефективність застосування. *Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи:* матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф., 10-11 жовтня 2025 р. Одеса, 2025. С. 633-636.

Абрамова Д. В., Луньова О. К. Роль громадських організації у реалізації державних стратегій та програм соціально-економічного розвитку. *Науковий студентський вісник.* 2025. № 43 (1). С. 9-14.

# РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

## 1.1.Сутність та принципи державної політики у сфері розвитку громадянського суспільства

Державна політика у сфері розвитку громадянського суспільства посідає особливе місце в системі сучасного публічного управління, оскільки визначає характер взаємодії між владними структурами, громадянами та інститутами соціальної самоорганізації. Її сутність полягає у створенні таких умов, за яких громадяни можуть вільно реалізовувати своє право на участь в управлінні державними справами, об'єднуватися для захисту спільних інтересів і впливати на прийняття рішень, що стосуються суспільного життя [2, с. 95]. Поняття державної політики в цьому контексті охоплює систему цілей, завдань, методів і механізмів, за допомогою яких держава формує сприятливе середовище для розвитку громадянських ініціатив, волонтерства, неурядових об'єднань і благодійних фондів. Громадянське суспільство розглядається не як опонент влади, а як її партнер у забезпеченні суспільного добробуту та стабільності. В основі такого підходу лежить ідея співучасті, коли влада не лише ухвалює рішення, а й враховує позицію активних громадян та інститутів, які представляють суспільні інтереси [54, с. 354].

Згідно з Указом Президента України №487/2021 «Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні», державна політика в цій сфері має на меті створення сприятливих умов для діяльності громадських об'єднань, забезпечення їхньої участі у формуванні та реалізації державної політики, а також розширення можливостей для участі громадян у прийнятті рішень на місцевому та національному рівнях [52]. Важливим орієнтиром є і Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства на 2021-2026 роки, у якій наголошується, що активна участь громадян є необхідною умовою стійкого розвитку держави. Державна політика у цій сфері базується на принципах демократичності, відкритості, прозорості, підзвітності, партнерства,

субсидіарності та рівності можливостей. Принцип демократичності передбачає, що участь громадян у публічному управлінні не є формальністю, а реальним інструментом впливу на процеси ухвалення рішень. Прозорість означає доступ громадян до інформації про діяльність органів влади, бюджетні процеси, закупівлі та кадрову політику, що забезпечується завдяки розвитку електронного урядування та відкритих даних [55]. Підзвітність вимагає від державних органів не лише інформувати суспільство, а й відповідати перед ним за свої рішення, звітувати про результати діяльності.

Окремо слід зазначити принцип партнерства, який вважається центральним у взаємовідносинах між владою та громадянським суспільством. Його сутність полягає у спільному визначенні цілей, виробленні рішень та реалізації політик. На практиці це виявляється у проведенні публічних консультацій, створенні дорадчих рад при органах влади, участі представників громадських організацій у підготовці нормативних актів [22, с. 17-22]. Принцип субсидіарності означає, що держава повинна передавати частину своїх повноважень і функцій організаціям громадянського суспільства у тих випадках, коли вони здатні ефективніше реалізувати певні завдання. Це забезпечує гнучкість у розв’язанні соціальних проблем і сприяє ефективному використанню ресурсів на місцевому рівні [14, с. 15-22]. Серед інших важливих принципів варто виділити інклюзивність - залучення до процесів участі всіх соціальних груп, незалежно від віку, статі, соціального статусу чи місця проживання. Розвиток електронних інструментів участі (електронні петиції, платформи «ВзаємоДія», громадські бюджети) зробив можливим доступ широких верств населення до процесів ухвалення рішень [4]. Це підсилює довіру до влади та сприяє формуванню культури громадянської активності.

Теоретичне осмислення державної політики щодо розвитку громадянського суспільства спирається також на європейський досвід. Документи Ради Європи та Європейського Союзу визначають, що громадянська участь - це не лише право, а й обов’язок кожного громадянина, спрямований на забезпечення ефективності демократичних інститутів.

Відповідно до Кодексу належної практики участі громадян у процесі ухвалення рішень, розробленого Радою Європи, успішна співпраця між владою і громадськістю ґрунтується на довірі, взаємній повазі та діалозі [21]. У сучасних умовах державна політика має враховувати й нові виклики - війну, внутрішнє переміщення населення, посилення волонтерського руху та самоорганізацію громадян. Вони змінюють структуру громадянського суспільства, надаючи йому нових форм і функцій. Громадські ініціативи дедалі частіше беруть на себе функції, які раніше належали державі: допомогу внутрішньо переміщеним особам, забезпечення гуманітарної підтримки, соціальну адаптацію ветеранів. У цьому контексті роль державної політики полягає не лише у регулюванні, а передусім у підтримці, координації та сприянні взаємодії між громадськими структурами й органами влади [58]. Отже, державна політика сприяння розвитку громадянського суспільства є багатовимірною системою, спрямованою на формування збалансованого партнерства між державою та суспільством. Її ефективність визначається здатністю держави поєднувати нормативне регулювання з практичними механізмами залучення громадян до процесу ухвалення рішень. Саме така політика стає передумовою демократичного розвитку, забезпечення підзвітності влади та підвищення якості публічного управління в Україні.

Розуміння державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства не може бути зведене лише до регулювання діяльності громадських об’єднань чи створення умов для їх фінансування. Йдеться про цілісну концепцію взаємодії між державою та суспільством, яка передбачає баланс прав, відповідальності й участі. У сучасній українській науковій думці ця проблема розглядається крізь призму публічного управління, демократичного врядування, участі громадян у процесах прийняття рішень та розвитку соціального капіталу. На думку Т. Андрійчук, державна політика у сфері розвитку громадянського суспільства - це узгоджена діяльність органів державної влади, спрямована на забезпечення умов для самоорганізації громадян, зміцнення інститутів демократії та підвищення їхньої ролі у

публічному управлінні. Автор підкреслює, що така політика має двоїстий характер: з одного боку, вона визначається державною стратегією, з іншого - формується під впливом громадських ініціатив [2, с. 88]. Дослідниця О. Герасименко наголошує, що сутність державної політики в цій сфері полягає у створенні «вільного простору взаємодії» - комунікативного середовища, де влада та громадськість спільно формують порядок денний розвитку. У такій моделі громадські організації стають не об'єктом державного впливу, а рівноправним партнером [9, с. 17]. Цей підхід перегукується з принципами «належного врядування» (good governance), які активно впроваджуються в європейських країнах [35]. Важливо зазначити, що державна політика щодо розвитку громадянського суспільства в Україні розвивається у двох взаємопов'язаних напрямках: нормативно-правовому (через ухвалення законів, указів, стратегій) і практичному (через реалізацію проєктів, програм, створення інституційної інфраструктури). При цьому головним завданням держави залишається не лише забезпечення правового поля, а й формування сприятливих умов для діяльності громадських організацій, включно з фінансовими, інформаційними та освітніми інструментами підтримки [12, с. 27]. Сучасні дослідники (зокрема, Н. Статівка) виокремлюють кілька моделей державної політики у відносинах з громадянським суспільством: патерналістську, інтерактивну та партнерську. Патерналістська модель передбачає домінування держави у регулюванні діяльності ГО; інтерактивна базується на періодичній взаємодії у форматі консультацій; а партнерська - на системному залученні громадськості до прийняття рішень та реалізації політик [48]. Для України поступовий перехід від другої до третьої моделі є ознакою демократичної зрілості.

У межах державної політики важливе місце посідає принцип децентралізації, який сприяє зміцненню горизонтальних зв'язків між владою і громадськістю. Саме на місцевому рівні проявляється реальна участь громадян у прийнятті рішень - через громадські ради, бюджети участі, електронні консультації, локальні ініціативи. Ці механізми не лише активізують населення,

а й формують у громадян почуття відповідальності за розвиток своєї громади [27, с. 59]. З метою систематизації теоретичних підходів до розуміння сутності державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства наведено таблицю 1.1.1, у якій відображено різні наукові позиції щодо змісту цього поняття.

Таблиця 1.1.1

Наукові підходи до визначення сутності державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства

| Автор | Основна ідея визначення сутності державної політики | Основні принципи / акценти | Рік |
|---|---|---|---|
| Андрійчук В. Г. | Державна політика у сфері розвитку громадянського суспільства розглядається як система управлінських рішень, спрямованих на посилення організаційної та фінансової спроможності неурядових організацій, формування стабільного правового середовища для їх діяльності | Інституційна спроможність, правова визначеність, підтримка неурядових організацій | 2018 |
| Серьогіна С. | Політика сприяння громадянському суспільству визначається як комплекс державних заходів, що забезпечують розвиток громадянської активності, зміцнення суспільної довіри та участь громадян у прийнятті публічних рішень | Громадянська активність, довіра, участь у врядуванні | 2018 |
| Council of Europe, Code of Good Practice for Civil Participation in the Decision-Making Process | Державна політика у сфері громадянського суспільства базується на інституціалізованих формах участі громадських організацій у процесі прийняття рішень та забезпеченні діалогу між владою й громадськістю | Участь, партнерство, діалог, багаторівнева взаємодія | 2019 |
| OECD. Open Government in Ukraine: Review and Recommendations | Політика розглядається як складова відкритого врядування, що передбачає створення прозорих механізмів доступу до інформації, залучення громадських організацій до вироблення й оцінювання публічної політики | Відкритість, прозорість, залучення громадськості, підзвітність | 2020 |
| World Bank. Engaging Citizens for Better Development Results | Державна політика сприяння розвитку громадянського суспільства визначається через залучення громадян та їх об’єднань до планування, реалізації й моніторингу програм розвитку, що підвищує ефективність публічної політики | Залучення громадян, спільна відповідальність, орієнтація на результати | 2018 |

*Джерело:* розроблено автором на основі [2], [9], [12], [27], [35].

Отже, аналіз наукових джерел засвідчує, що сучасне розуміння державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства виходить за межі традиційного адміністрування і фокусується на партнерстві, децентралізації, інклюзивності та прозорості. Вона спрямована не лише на забезпечення правового поля, а й на формування нової управлінської культури, у центрі якої стоїть активний громадянин. Розвиток громадських організацій стає не наслідком зовнішньої підтримки, а результатом формування взаємної довіри між суспільством і владою. Саме це є ознакою сталого демократичного розвитку держави.

## 1.2. Міжнародний досвід державної підтримки громадських ініціатив та можливості його імплементації в Україні

Питання державної підтримки громадських ініціатив давно є одним із основних у системі демократичного врядування, адже саме активна участь громадян та інститутів громадянського суспільства визначає рівень зрілості демократії. У провідних країнах світу громадські організації розглядаються не як додатковий елемент соціальної структури, а як повноцінний партнер у реалізації державної політики. У більшості країн Європейського Союзу така взаємодія здійснюється на основі принципів співрегулювання, прозорості, рівноправності сторін та соціального діалогу. Варто звернути увагу на досвід Німеччини, де сформувалася одна з найефективніших моделей державно-громадського партнерства. Тут діє розгалужена система «соціальних партнерств», у рамках якої громадські організації мають офіційний статус учасників політичного процесу. Вони залучаються до розроблення законодавчих ініціатив, виконання соціальних програм і моніторингу публічної політики. Такий підхід реалізується через Федеральне міністерство у справах сім’ї, людей похилого віку, жінок і молоді, що координує національну стратегію взаємодії держави з громадським сектором [26, с. 30]. Основними

принципами цієї моделі є правове визнання громадських організацій як суб'єктів публічного права, стабільне бюджетне фінансування та інституційна сталість партнерських відносин.

Польща є прикладом держави, яка послідовно впроваджує механізми фінансової підтримки громадських ініціатив. Закон «Про діяльність у сфері публічної користі та волонтаріат» (2003, із подальшими змінами 2018 року) створив чітку систему відносин між громадськими організаціями та державою. Одним із основних інструментів стала діяльність Фонду громадянських ініціатив, що фінансує суспільно корисні проєкти через відкриті конкурси. Завдяки цій системі неурядові організації отримують державні гранти, а держава - ефективний інструмент реалізації соціальної політики через недержавні структури [28, с. 183]. Польська практика показує, що поєднання законодавчої підтримки, фінансової прозорості й конкурсних механізмів є одним із найефективніших способів стимулювання розвитку громадянського суспільства. У Литві основну роль у розвитку третього сектору відіграє Рада з питань неурядових організацій, створена при Міністерстві соціального захисту та праці. Вона виконує функції координаційного органу, що забезпечує взаємодію між урядом і громадянським суспільством. Рада розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавства, організовує конкурси на фінансування проєктів і здійснює моніторинг їх реалізації. Литовська модель поєднує централізоване управління на державному рівні та автономію громад на місцевому рівні, що створює баланс між інституційним контролем і свободою громадянських ініціатив [30, с. 38].

Скандинавські країни, зокрема Швеція та Норвегія, демонструють високий рівень партнерства між державою та громадським сектором. Держава підтримує організації не лише фінансово, а й інституційно - через систему постійних консультацій і спільних рад. Наприклад, у Швеції діють Національні ради громадських організацій, які мають консультативні повноваження при уряді. Їхня діяльність фінансується з державного бюджету, але з повним збереженням незалежності організацій. Принциповою умовою участі в

програмах державної підтримки є прозорість діяльності, відкритість фінансів і дотримання демократичних процедур у середині самих організацій [31, с. 187]. У Великій Британії державна політика у сфері громадянського суспільства набула концептуального оформлення через програму «Big Society», започатковану у 2010-х роках. Вона передбачає передачу частини функцій держави громадам, розвиток волонтерства та стимулювання соціальної активності громадян. Центральну роль у реалізації цієї політики відіграє Національна рада волонтарних організацій (NCVO), яка координує діяльність понад 14 тисяч об'єднань і є посередником між урядом і громадським сектором [57, с. 122].

Досвід Канади також демонструє ефективність державно-громадської співпраці. Програма Community Development Program, що діє під егідою Міністерства зайнятості та соціального розвитку, забезпечує фінансування ініціатив, спрямованих на інтеграцію вразливих груп, розвиток місцевих громад і покращення якості життя. Громадські організації мають право ініціювати законодавчі пропозиції, брати участь у парламентських слуханнях і консультаціях, що фактично забезпечує їх участь у формуванні державної політики. Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що успішна державна підтримка громадянського суспільства ґрунтується на кількох спільних засадах: стабільному законодавчому полі, фінансовій прозорості, конкурсному фінансуванні, інституційній участі громадян і незалежності громадських структур від політичного впливу. Саме ці принципи створюють довіру між владою та суспільством і забезпечують сталість демократії [32, с. 137]. Україна може ефективно запозичити окремі елементи цих моделей, зокрема: створення системи державних грантів для громадських організацій за польським зразком; інституційну підтримку громадських рад при міністерствах, як у Литві; розвиток місцевих соціальних ініціатив і волонтерства за британським досвідом; створення національних платформ діалогу, подібних до шведських рад.

Такі інструменти сприятимуть розвитку активного громадянського суспільства в Україні, підвищенню ефективності публічної політики та формуванню нової культури довіри між владою і громадянами [5, с. 99].

Дослідження міжнародного досвіду дозволяє зробити висновок, що ефективна державна політика підтримки громадських ініціатив передбачає не лише нормативно-правову базу, а й сформовану систему інституційних механізмів. Успішні приклади різних країн демонструють різні підходи до фінансування, моніторингу, партнерства та залучення громадян. Однак об'єднує їх спільна мета - формування спроможного громадянського суспільства, яке виступає не конкурентом, а партнером держави у вирішенні суспільних проблем [29, с. 70]. В умовах України, де демократичні інститути ще перебувають на етапі зміцнення, особливо важливо забезпечити адаптацію найкращих світових практик до національного контексту. Це передбачає впровадження принципів сталості, прозорості, підзвітності, фінансової незалежності та партнерства у діяльність громадських організацій. Актуальним є також створення сталої системи фінансування через грантові програми, державні замовлення, податкові пільги для громадських ініціатив і підтримку соціального підприємництва як форми самозабезпечення громадських структур [15, с. 42].

Одним із перспективних напрямів для України є використання моделі конкурсного фінансування, яка показала свою ефективність у Польщі та Литві. Згідно з польським досвідом, держава щорічно виділяє кошти на громадські проєкти, а незалежна рада здійснює відбір і контроль реалізації. Це мінімізує ризики політичного впливу та підвищує прозорість розподілу ресурсів [25, с. 117]. Впровадження подібної системи в Україні могло б забезпечити сталість державної підтримки громадських організацій і сприяти їх професіоналізації. Не менш важливою є скандинавська модель партнерства, що базується на довірі та автономії. У Швеції, наприклад, держава не втручається у внутрішню діяльність організацій, однак надає їм грантову підтримку для виконання соціально важливих програм. Це створює унікальний баланс між незалежністю

громадських об’єднань і державною відповідальністю за забезпечення соціальних послуг [8]. Упровадження подібної практики в Україні можливе через механізм державного соціального замовлення, який дозволяє неурядовим організаціям брати участь у реалізації державних програм на конкурсній основі.

Значний потенціал для розвитку має також британська модель «Big Society», яка передбачає розширення участі громадян у прийнятті рішень на місцевому рівні. Її ключовий принцип - передача частини повноважень громадам і створення можливостей для самоорганізації населення [43]. В Україні цей досвід може бути реалізований через розвиток місцевих громадських бюджетів, дорадчих рад при органах влади, програм підтримки волонтерства та залучення бізнесу до соціальних ініціатив. Водночас, міжнародний досвід доводить, що фінансова підтримка є лише частиною ефективної політики. Важливою умовою є створення інституційного середовища для розвитку громадянського суспільства. Наприклад, у Канаді діє мережа центрів підтримки громадських ініціатив, які забезпечують навчання, консультації, правовий супровід і допомогу у залученні ресурсів [19, с. 7]. Аналогічна структура в Україні могла б бути створена на базі обласних державних адміністрацій або центрів розвитку громад, що дозволить зміцнити локальні спроможності громадських об’єднань. Для кращої систематизації зарубіжного досвіду та визначення напрямів його використання в Україні нижче подано таблицю 1.2.1, у якій порівняно основні елементи державної підтримки громадських організацій у різних країнах світу.

Таблиця 1.2.1

Порівняльний аналіз міжнародних моделей державної підтримки громадських ініціатив

| Країна | Основні механізми підтримки | Основні принципи | Можливості імплементації в Україні |
|---|---|---|---|
| Німеччина | Державні програми фінансування громадських організацій, залучення ГО до підготовки урядових рішень, підтримка соціальних інновацій | Партнерство, стабільність інституцій, консультативна участь | Створення програм інституційної підтримки ГО та розширення консультативних форматів “Government–CSO Dialogue” |
| Польща | Розвинена система грантових конкурсів, Національний інститут свободи, підтримка локальних ініціатив | Прозорість, соціальна підзвітність, відкритість процедур | Запровадження прозорого національного фонду підтримки громадських ініціатив |
| Литва | Рада з розвитку НУО при уряді, фінансування проєктів, механізми оцінювання ефективності ГО | Координація політики, стратегічне планування, децентралізоване виконання | Створення міжвідомчої ради з питань співпраці з ГО при КМУ |
| Швеція | Державні гранти, програми підтримки інклюзивних громадських проєктів, розвиток волонтерства | Довіра, автономія, сталість підтримки | Розширення соціальних грантів та механізмів соціального замовлення |
| Велика Британія | Підтримка благодійних фондів, податкові пільги, розвиток волонтерських центрів, партнерство «Government–Charities» | Децентралізація, участь, відповідальність | Розвиток державних стимулів для благодійних організацій та волонтерських рухів |
| Канада | Federal Community Development Framework, включення ГО до парламентських консультацій | Інклюзивність, діалог, соціальна відповідальність | Створення єдиної цифрової платформи громадських консультацій |

*Джерело:* розроблено автором на основі [8], [15], [25], [32], [43].

Зіставлення міжнародних моделей показує, що найкращі результати забезпечує комплексний підхід, який поєднує фінансові, нормативні та інституційні інструменти підтримки. Для України вартим уваги є запозичення польського досвіду щодо створення системи конкурсного фінансування, шведського підходу до збереження автономії ГО, а також британської практики децентралізації участі громадян у місцевому самоврядуванні. Реалізація цих моделей сприятиме формуванню в Україні активного, сталого й

відповідального громадянського суспільства, здатного стати партнером держави у побудові ефективного публічного управління.

## 1.3. Нормативно-правове забезпечення діяльності громадських організацій в Україні

Розвиток громадських організацій в Україні неможливий без наявності чіткої, узгодженої та стабільної системи нормативно-правового регулювання. Законодавство у цій сфері виконує не лише функцію правового визначення статусу та діяльності об'єднань громадян, а й формує інституційні засади взаємодії між державою та громадянським суспільством. Від якості нормативно-правового середовища залежить рівень довіри громадян до влади, можливість реалізації їхніх ініціатив, а також ступінь участі громадських організацій у формуванні публічної політики [1, с. 568]. Основоположним документом, який визначає правові засади діяльності громадських організацій в Україні, є Конституція України. Стаття 36 гарантує громадянам право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод, а також для задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів [49]. Це положення створює фундамент для подальшої розбудови законодавства у сфері громадянського суспільства та визначає принцип добровільності об'єднання громадян.

Основним нормативним актом є Закон України «Про громадські об'єднання» №4572-VI від 22 березня 2012 року, який набув чинності з 2013 року. Саме цей закон уперше системно врегулював питання створення, діяльності, реорганізації та ліквідації громадських організацій, а також закріпив принципи їхньої незалежності від органів державної влади. Однією з важливих новацій цього закону стало запровадження можливості створення всеукраїнських, місцевих та міжнародних громадських об'єднань, спрощення процедури реєстрації, а також надання правосуб'єктності з моменту державної реєстрації [38]. Закон також закріплює низку основних принципів діяльності

громадських організацій - добровільність, самоврядність, прозорість, рівність перед законом і невтручання держави у внутрішні справи об'єднання. У статті 3 зазначено, що громадські організації можуть діяти на всій території України незалежно від місця реєстрації, що істотно розширило можливості їх розвитку та взаємодії з органами публічної влади. Важливу роль у системі нормативного забезпечення відіграють Укази Президента України, які визначають стратегічні орієнтири державної політики у сфері розвитку громадянського суспільства. Зокрема, Указ Президента № 68/2016 «Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні» започаткував національну практику створення механізмів державно-громадського партнерства. Документ передбачав розроблення Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства, що визначила основні напрями взаємодії держави з громадським сектором [42].

Наступним етапом стало ухвалення Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства на 2021-2026 роки, затвердженої Указом Президента №487/2021. Цей документ закріплює концепцію партнерства між державою та суспільством, орієнтовану на залучення громадян до процесів публічного управління, посилення спроможності організацій громадянського суспільства, а також забезпечення сталого розвитку демократії участі. У стратегії визначено конкретні напрями державної політики - удосконалення правового поля, розширення механізмів участі громадськості, цифровізація процесів взаємодії та розвиток культури волонтерства [41]. Значний внесок у забезпечення ефективного функціонування громадських організацій зроблено через ухвалення Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» №5073-VI від 5 липня 2012 року, який закріпив правові основи діяльності благодійних структур і сприяв розвитку філантропії як однієї з форм громадської активності. Цей закон не лише визначає поняття благодійної діяльності, а й передбачає механізми державного стимулювання через податкові пільги, спрощену звітність та можливість участі у державних соціальних програмах [36].

Варто також відзначити Закон України «Про волонтерську діяльність» №3236-VI від 19 квітня 2011 року, який набув особливого значення у зв'язку з подіями після 2014 року. У законі визначено правовий статус волонтерів, їхні права, обов'язки та гарантії соціального захисту. Крім того, він встановлює порядок взаємодії волонтерів із органами державної влади, місцевого самоврядування та громадськими організаціями, що забезпечує правову основу для розвитку волонтерського руху як складової громадянського суспільства . Отже, на сучасному етапі нормативно-правова база України у сфері розвитку громадських організацій формується як система взаємопов'язаних актів, що забезпечують реалізацію конституційного права громадян на об'єднання. Її особливістю є прагнення держави створити правові умови не лише для існування, а й для активного розвитку громадських структур, їх участі у формуванні та реалізації державної політики, а також у вирішенні соціально значущих проблем [37].

Незважаючи на наявність достатньо розвиненої нормативної бази, практичне застосування законодавства про громадські організації в Україні досі стикається з низкою проблем. Однією з основних є фрагментарність нормативного регулювання: закони, укази та підзаконні акти часто мають декларативний характер або дублюють один одного, що створює правову невизначеність для організацій. Наприклад, одночасна дія Закону України «Про громадські об'єднання» і окремих положень Цивільного кодексу щодо неприбуткових організацій потребує гармонізації, особливо в частині фінансової звітності та оподаткування [45, с. 198].

Ще однією проблемою є недостатня узгодженість між центральними та місцевими органами влади у питаннях взаємодії з громадськими структурами. Законодавство гарантує право ГО брати участь у розробленні рішень місцевого самоврядування, проте на практиці відсутні чіткі механізми їх залучення. У більшості регіонів консультативно-дорадчі ради при місцевих органах створюються формально, без реального впливу на ухвалення рішень [20, с. 112].

Важливо також звернути увагу на судову практику, яка поступово формує нові підходи до захисту прав громадських організацій. Так, у постанові Верховного Суду від 10 листопада 2021 року у справі № 640/23576/19 суд визнав неправомірним відмову державного реєстратора у внесенні змін до статуту ГО, наголосивши, що органи влади не мають права втручатися у внутрішню діяльність громадських об'єднань, якщо вона відповідає законодавству [34]. Це рішення стало прецедентом, який посилив гарантії самоврядності організацій.

Окрему роль у нормативному забезпеченні відіграють підзаконні акти, зокрема постанови Кабінету Міністрів України. Так, Постанова КМУ №996 від 3 листопада 2010 року «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» встановила чітку процедуру утворення громадських рад при центральних органах виконавчої влади. Документ визначає порядок формування рад, права їх членів та механізми впливу на державні рішення. Попри певну формальність застосування, саме ця постанова заклала основу для створення дієвого механізму громадської участі [39]. Крім того, із розвитком цифровізації з'явилися нові нормативні акти, спрямовані на електронну участь громадян. Указ Президента України №225/2020 започаткував ініціативу «Держава у смартфоні», що передбачає інтеграцію цифрових сервісів участі - електронних петицій, консультацій і бюджетів участі - у систему публічного управління. Це створює новий формат взаємодії громадських організацій з органами влади та сприяє прозорості державних процесів [17].

Серед напрямів подальшого вдосконалення правового поля варто виділити такі:

- удосконалення законодавства щодо оподаткування неприбуткових організацій;

- запровадження механізмів державного соціального замовлення через відкриті тендери для ГО;

- гармонізація українського законодавства з європейськими стандартами участі громадян у врядуванні (зокрема, Рекомендації CM/Rec(2018)11 Ради Європи);

- посилення відповідальності посадових осіб за необґрунтоване втручання у діяльність громадських організацій [25, с. 122]; .

З метою узагальнення основних нормативних актів, що регулюють діяльність громадських організацій в Україні, наведено таблицю 1.3.1, де подано їхній зміст, рік ухвалення та ключові положення.

Таблиця 1.3.1

Основні нормативно-правові акти, що регулюють діяльність громадських організацій в Україні

| № | Назва нормативно-правового акта | Рік ухвалення | Основні положення |
|---|---|---|---|
| 1 | Конституція України | 1996 (чинна редакція) | Гарантує свободу об’єднання громадян у громадські організації та інші інституції громадянського суспільства (ст. 36, 37), закріплює права й свободи, що становлять основу діяльності ГО. |
| 2 | Закон України «Про громадські об’єднання» №4572-VI | 2012 | Визначає юридичний статус громадських об’єднань, порядок їх створення, реєстрації, діяльності, реорганізації та припинення; гарантує рівність умов для ГО. |
| 3 | Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» №5073-VI | 2012 | Регулює діяльність благодійних організацій, визначає прозорість їх роботи, правила надання благодійної допомоги та податкові стимули. |
| 4 | Закон України «Про волонтерську діяльність» №3236-VI | 2011 | Установлює правові засади волонтерської діяльності, визначає права й обов’язки волонтерів та організацій, що залучають їх до співпраці. |
| 5 | Постанова КМУ №996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» | 2010 | Окреслює механізми створення громадських рад при органах виконавчої влади, порядок консультацій із громадськістю. |
| 6 | Закон України «Про доступ до публічної інформації» №2939-VI | 2011 | Визначає гарантії доступу громадян і ГО до публічної інформації, що є ключовим для громадського контролю та прозорості влади. |
| 7 | Указ Президента України №487/2021 «Про сприяння розвитку громадянського суспільства» | 2021 | Затверджує Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства на 2021–2026 роки; розширює механізми участі, цифрової взаємодії та |

| | | | |
|---|---|---|---|
| | | | партнерства. |
| 8 | Постанова Верховного Суду у справі №640/23576/19 | 2021 | Підтверджує принцип автономності громадських організацій та обмежує втручання органів влади в їх внутрішні процеси. |

*Джерело:* розроблено автором на основі [17], [34], [36], [39], [45].

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що в Україні сформована достатньо широка нормативно-правова база, яка відповідає європейським стандартам свободи об'єднання та участі громадян. Проте на практиці залишаються проблеми із забезпеченням реальної дії цих норм, зокрема у сфері фінансування, процедур звітності та механізмів впливу громадськості на державну політику. Саме вдосконалення правозастосовчої практики, а не лише формальне ухвалення нових законів, є головним завданням сучасного етапу розвитку громадянського суспільства в Україні.

## Висновки до розділу 1

У процесі теоретичного дослідження з'ясовано, що державна політика сприяння розвитку громадських організацій є одним із основних напрямів формування демократичної держави та громадянського суспільства. Вона визначає механізми взаємодії між владою, громадянами та інститутами суспільної самоорганізації, створює умови для активної участі громадян у прийнятті управлінських рішень і забезпечує баланс між інтересами держави та суспільства. Сутність державної політики у сфері розвитку громадянського суспільства полягає у створенні сприятливого правового, фінансового та організаційного середовища для реалізації громадських ініціатив. Її головна мета - забезпечення ефективного функціонування громадських організацій, залучення громадян до процесів ухвалення рішень, розвиток культури волонтерства, благодійності та соціальної відповідальності. Така політика спрямована не лише на регулювання, а й на партнерську співпрацю держави та суспільства.

Основні принципи державної політики у цій сфері - демократичність, прозорість, відкритість, партнерство, підзвітність і субсидіарність. Вони забезпечують побудову системи взаємної довіри між владою та громадянами, сприяють розширенню можливостей участі громадян у публічному управлінні, а також стимулюють передачу частини владних повноважень громадським структурам. Важливо, що така взаємодія базується на рівноправності сторін та взаємній відповідальності за результат суспільного розвитку. Аналіз міжнародного досвіду показав, що у розвинених демократичних державах - таких як Німеччина, Польща, Литва, Швеція, Велика Британія, Канада - сформовано комплексні системи підтримки громадських ініціатив. Їхня ефективність забезпечується поєднанням законодавчих гарантій, фінансових інструментів (грантів, податкових пільг), а також дієвих інституцій партнерства між урядом і громадськими організаціями. Особливе значення має запровадження конкурсних механізмів фінансування, прозорої звітності, автономії громадських структур і незалежного моніторингу їх діяльності.

Для України цей досвід є надзвичайно цінним, адже його адаптація може посилити інституційну спроможність громадських організацій і сприяти формуванню нової культури співпраці між владою та суспільством. Доречним є впровадження державних грантових програм, створення координаційних рад при міністерствах, розвиток системи соціального замовлення, підтримка волонтерських ініціатив та розширення можливостей громадянського контролю на місцевому рівні. У нормативно-правовому аспекті встановлено, що в Україні сформовано розгалужену законодавчу базу, яка охоплює Конституцію України, закони «Про громадські об’єднання», «Про благодійну діяльність та благодійні організації», «Про волонтерську діяльність», а також численні укази Президента і постанови Кабінету Міністрів. Їх положення спрямовані на гарантування права громадян на свободу об’єднання, розвиток інститутів громадянського суспільства та створення механізмів участі у публічному управлінні.

Разом із тим виявлено низку проблем у практичному застосуванні законодавства: фрагментарність правового регулювання, недостатня координація між державними органами, формальний характер діяльності деяких громадських рад, обмежені фінансові можливості для розвитку організацій. Також потребує вдосконалення система державного соціального замовлення та спрощення звітності неприбуткових організацій.

Загалом можна зробити висновок, що державна політика сприяння розвитку громадських організацій в Україні перебуває у стадії активного становлення. Її подальше вдосконалення має бути спрямоване на поєднання правового регулювання з практичними механізмами партнерства, зміцнення інституційної спроможності громадянського суспільства та забезпечення відкритості публічної влади. Ефективна державна політика у цій сфері можлива лише за умови взаємної довіри, діалогу та відповідальності між владою і громадянами. Створення сприятливого середовища для діяльності громадських організацій сприятиме підвищенню прозорості управлінських процесів, розвитку соціального капіталу, зміцненню демократичних інститутів і формуванню в Україні зрілого, активного та відповідального громадянського суспільства.

# РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

## 2.1. Динаміка та тенденції розвитку громадських організацій на загальнодержавному та регіональному рівнях

На сучасному етапі розвитку України громадські організації відіграють основну роль у становленні громадянського суспільства, посиленні демократичних процесів і підвищенні рівня соціальної активності населення. Саме через діяльність таких об’єднань громадяни отримують можливість впливати на державну політику, відстоювати свої права та реалізовувати суспільно значущі ініціативи [3]. В умовах воєнного стану їхня діяльність набуває особливого значення, адже вони виконують низку соціальних, гуманітарних і волонтерських функцій, які частково виходять за межі можливостей державних структур. Динаміка розвитку громадського сектору в Україні свідчить про стабільне зростання його масштабів та впливу. За даними Міністерства юстиції України, станом на початок 2024 року в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб налічувалося понад 96 тисяч зареєстрованих громадських організацій, що майже у півтора раза більше, ніж у 2014 році [23]. Із цієї кількості близько 18 тисяч мають статус всеукраїнських, понад 62 тисячі - місцевих, а приблизно 16 тисяч - регіональних чи міжрегіональних. Така позитивна динаміка зумовлена активними процесами децентралізації, підвищенням ролі місцевого самоврядування та зростанням громадянської свідомості населення.

Найвищий рівень активності спостерігається у великих містах - Києві, Львові, Дніпрі, Харкові та Одесі, де сконцентровано найбільше ресурсів, освітніх установ, міжнародних організацій і донорських програм [50, с. 270]. Тут створюються масштабні правозахисні, антикорупційні, екологічні та молодіжні об’єднання, які мають вплив не лише на місцеву, а й на загальнодержавну політику. Водночас у менших громадах активність

проявляється у більш прикладних формах: локальні ініціативи з благоустрою, соціальної допомоги, освітніх проєктів чи волонтерства. Такі організації є індикатором рівня соціальної згуртованості населення на місцевому рівні [44]. Однією з помітних тенденцій останніх років є зміна профільної спрямованості діяльності громадських організацій. Якщо у 2000-х роках домінували профспілкові та політичні об'єднання, то нині більшість ГО діють у соціальній, освітній, волонтерській, правозахисній та екологічній сферах [13]. Війна сприяла появі великої кількості нових організацій, зокрема ветеранських та волонтерських, орієнтованих на допомогу військовим і внутрішньо переміщеним особам [51, с. 30]. Динаміка кількості громадських організацій в Одеському районі протягом 2018–2024 років представлена в аналітичній таблиці (додаток Є), яка демонструє поступове збільшення як загальної кількості ГО, так і частки активних організацій. Саме ці структури стали основними гравцями у сфері гуманітарного забезпечення, психологічної підтримки та соціальної реабілітації. За результатами аналітичного звіту Центру розвитку громадських ініціатив (2023), близько 40 % громадських організацій мають сталу структуру управління, стратегічне планування та систему фінансової звітності [11]. Це свідчить про поступове формування інституційної спроможності громадянського сектору, його перехід від аматорського рівня до професійної організації діяльності. Крім того, понад 60 % організацій залучають волонтерів, а близько 35 % співпрацюють із бізнесом або органами місцевого самоврядування у межах соціальних проєктів.

Помітним є розвиток цифровізації громадського сектору, що став результатом реалізації урядової ініціативи «Держава у смартфоні». Платформи «ВзаємоДія» та «Е-Дем» відкрили нові можливості для громадських організацій: електронне подання звітності, проведення онлайн-консультацій, ініціювання петицій, участь у громадських обговореннях [33]. Такі інструменти суттєво підвищують рівень прозорості та забезпечують доступність громадян до процесів прийняття рішень.

Окрему роль у розвитку сектору відіграють міжсекторальні партнерства. У 2023 році в межах програм ПРООН, USAID та інших міжнародних донорів реалізовано понад 250 спільних проєктів громадських організацій із бізнесом і місцевими органами влади [16]. Їхня мета - підвищення рівня громадянської освіти, підтримка підприємництва, екологічна безпека та відновлення громад, постраждалих від бойових дій. Загалом, сучасна динаміка розвитку громадських організацій в Україні свідчить про зростання рівня громадянської активності та соціальної відповідальності населення. Попри економічні труднощі та виклики війни, громадський сектор демонструє стійкість, здатність до самоорганізації та ефективну мобілізацію ресурсів. Це свідчить про поступове перетворення громадських організацій із допоміжного елемента системи публічного управління на повноцінного партнера держави у реалізації соціальної політики [56, с. 124]. Розвиток громадських організацій в Україні має виразну регіональну специфіку, яка зумовлена соціально-економічними, історичними, культурними та політичними особливостями кожного регіону. Попри спільну тенденцію зростання кількості організацій у всіх областях, рівень їх активності, структурна розгалуженість та вплив на процеси місцевого врядування істотно відрізняються.

На Заході України (Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Волинська області) спостерігається найвищий рівень розвитку громадянського суспільства. Цей регіон традиційно вирізняється високою культурою самоорганізації та історичними традиціями громадського руху. За даними Департаменту стратегічного планування Міністерства юстиції, у цих областях зареєстровано понад 18 тисяч активних громадських організацій, з яких понад 60 % мають постійну діяльність і звітують про результати своєї роботи [6]. Переважають освітні, культурні, молодіжні, екологічні та волонтерські об’єднання. Львівщина посідає лідируючі позиції за кількістю зареєстрованих ГО на душу населення - близько 5 організацій на 1000 осіб [7]. Високий рівень залучення населення до громадської діяльності тут пояснюється активною участю університетів, громадських ініціатив і міжнародних донорів, таких як

USAID, GIZ, NED та фонд «Відродження». Центральний регіон (Київська, Черкаська, Полтавська, Вінницька області) характеризується зосередженням великої кількості організацій загальнонаціонального масштабу, особливо в столиці. Київ залишається головним центром формування громадської політики, аналітичних центрів і правозахисних структур, які впливають на розробку та імплементацію державних рішень [56, с. 121-123]. У цьому регіоні активно діють асоціації підприємців, профспілки, об'єднання ветеранів, волонтерські рухи та інститути громадського контролю. Серед важливих тенденцій - підвищення рівня партнерства між ГО та органами місцевого самоврядування, що проявляється у створенні спільних координаційних рад, підписанні меморандумів про співпрацю та спільних грантових проєктах.

На Півдні України (Одеська, Миколаївська, Херсонська області) громадський рух має виражену соціально-гуманітарну спрямованість. У цьому регіоні активно працюють організації, що опікуються питаннями прав національних меншин, екологічного моніторингу Чорного моря, соціальної адаптації переселенців та розвитку молодіжного підприємництва [19, с. 7]. Особливо виділяється Одеська область, де зареєстровано понад 4 тисячі громадських організацій, серед яких значну частку становлять волонтерські та правозахисні структури, що співпрацюють із місцевими радами та міжнародними партнерами. За оцінками Національного інституту стратегічних досліджень, саме Одеський регіон є прикладом найуспішнішої інтеграції ГО у процеси місцевого самоврядування. Східний регіон (Дніпропетровська, Харківська, Запорізька області) характеризується високою інтенсивністю волонтерського руху, який значно посилився після 2014 року і особливо - після повномасштабного вторгнення у 2022 році. Громадські організації цього регіону стали основними учасниками логістичних і гуманітарних процесів - допомога військовим, переселенцям, лікарням, дитячим будинкам [53]. Вони демонструють високу мобільність, здатність до швидкої самоорганізації та взаємодії з бізнесом. У Харкові діють потужні громадські платформи, які

об’єднують десятки волонтерських ініціатив і координують допомогу громадам, постраждалим від бойових дій.

У північних регіонах (Чернігівська, Сумська, Житомирська області) громадські організації мають дещо меншу кількість, проте активно розвиваються у сфері екології, збереження культурної спадщини, освіти та розвитку сільських громад. Значну роль тут відіграють об’єднання фермерів і сільських активістів, які беруть участь у програмах децентралізації та місцевого розвитку. Для ілюстрації регіональної динаміки громадських організацій наведемо таблицю 2.1.1, що демонструє зростання кількості зареєстрованих ГО в Україні протягом останнього десятиріччя.

Таблиця 2.1.1

Динаміка кількості зареєстрованих громадських організацій в Україні (2014-2024 рр.)

| Рік | Кількість зареєстрованих ГО | Приріст у % до попереднього року | Основні тенденції розвитку |
|---|---|---|---|
| 2014 | 63 000 | – | Активізація громадянського сектору після суспільно-політичних подій 2013–2014 рр., формування нових волонтерських ініціатив. |
| 2016 | 71 200 | +13,0 % | Зростання кількості волонтерських, правозахисних та ветеранських організацій; посилення регіональних мереж ГО. |
| 2018 | 78 600 | +10,4 % | Інституціоналізація громадських проєктів, підвищення професійності організацій, розширення партнерств із місцевою владою. |
| 2020 | 85 400 | +8,6 % | Активне впровадження цифрових інструментів участі; зростання участі ГО у моніторингу державних реформ. |
| 2022 | 91 100 | +6,7 % | Різке зростання волонтерської діяльності, гуманітарних та правозахисних ініціатив у відповідь на повномасштабну агресію РФ. |
| 2024 | 96 500 | +5,9 % | Поглиблення співпраці з міжнародними фондами, професіоналізація громадського сектору, розширення механізмів участі громадян. |

*Джерело:* розроблено автором на основі [6], [7], [53], [56].

Як свідчать дані, динаміка розвитку громадських організацій має стабільно позитивний характер. Серед основних тенденцій можна виділити: зростання ролі волонтерських, правозахисних та благодійних ініціатив;

збільшення кількості організацій, що працюють на місцевому рівні; розвиток цифрової інфраструктури громадянського суспільства; поглиблення партнерства між ГО, органами влади та бізнесом; посилення регіональної диференціації за рівнем активності та ресурсним потенціалом.

Водночас спостерігається проблема нерівномірного розвитку громадського сектору, коли активність концентрується у великих містах, тоді як у сільських громадах організації часто мають обмежений доступ до фінансування, навчання та міжнародних партнерств [51, с. 39]. Цей дисбаланс потребує державної підтримки через створення програм інституційного розвитку місцевих ініціатив, пільгових умов для реєстрації нових ГО та розвитку комунікаційних платформ для обміну досвідом. Отже, аналіз динаміки розвитку громадських організацій демонструє поступову еволюцію українського громадянського суспільства від фази стихійного волонтерства до структурованого, професійного та впливового суспільного сектора, який стає невід'ємною частиною системи публічного управління та важливим партнером держави у забезпеченні сталого розвитку країни.

## 2.2. Оцінка інституційної спроможності громадських організацій в умовах децентралізації

Поняття інституційної спроможності громадських організацій посідає центральне місце у сучасній теорії публічного управління та розвитку громадянського суспільства. Під ним розуміють здатність організації стабільно функціонувати, розвиватися, впливати на соціальні процеси, забезпечувати сталість своєї діяльності та досягати поставлених цілей у взаємодії з державними інститутами й громадою [59, с. 683]. Цей термін охоплює комплекс організаційних, кадрових, фінансових, комунікаційних і стратегічних чинників, які у сукупності формують спроможність громадської організації ефективно діяти в умовах мінливого середовища. Інституційна спроможність громадських організацій в умовах української децентралізації набуває подвійного значення.

З одного боку, вона виступає основою розвитку громадянського суспільства - тобто здатності людей самоорганізовуватися для захисту власних прав та інтересів. З іншого боку, вона стає невід'ємною частиною публічного управління, адже саме від рівня спроможності громадських інституцій залежить ефективність взаємодії між владою і суспільством. Оцінювання інституційної спроможності громадських організацій Одеської області здійснювалося на основі результатів анкетування представників ГО, проведеного дослідження (додаток А). Отримані відповіді дозволили визначити ключові характеристики діяльності організацій, особливості їх співпраці з органами місцевого самоврядування та наявні бар'єри взаємодії. Узагальнені кількісні результати анкетування представлено у зведеній таблиці, що містить ключові показники діяльності громадських організацій та особливості їх взаємодії з органами місцевого самоврядування (додаток Б).

Децентралізація в Україні, розпочата у 2014 році, змінила архітектуру управління державою, передавши значну частину повноважень від центральних органів до місцевих рад, виконкомів і громад. Такий підхід передбачає підвищення ролі місцевих ініціатив, публічності, громадського контролю та партнерства у прийнятті рішень. Саме тому питання розвитку інституційної спроможності громадських організацій набуло стратегічного характеру, оскільки без активних і сильних ГО неможливо забезпечити ефективне самоврядування та демократичний контроль за владою. Науковці, зокрема О. Кравченко, наголошують, що рівень спроможності громадських організацій визначається не лише їхньою кількістю, а й якістю внутрішніх процесів управління - здатністю розробляти стратегію, залучати ресурси, оцінювати результати діяльності, підтримувати репутацію в суспільстві [24, с. 27]. Ці параметри стають визначальними у період адміністративно-територіальної реформи, коли громади отримали право розпоряджатися місцевими бюджетами, але часто не мають достатнього управлінського досвіду.

Одним із найважливіших критеріїв інституційної спроможності є організаційна структура громадської організації. Наявність статутних

документів, чіткої ієрархії, визначених функцій, відповідальності та механізмів внутрішнього контролю створює основу для стабільної діяльності. Відповідно до даних Національного індексу сталості громадських організацій (CSOSI) за 2023 рік, в Україні близько 47 % ГО мають формалізовану структуру управління, тоді як решта діють переважно на волонтерських засадах або у вигляді тимчасових ініціативних груп [18]. Ця ситуація пояснюється як нестачею кадрового потенціалу, так і браком фінансових можливостей для оплати адміністративної роботи. Приклад формалізованого документу, що визначає партнерські засади взаємодії між органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями, подано у меморандумі про співпрацю (додаток Д).

Наступним компонентом є стратегічне планування діяльності. Лише приблизно третина організацій має середньо- або довгострокові стратегії розвитку, які визначають місію, цілі, показники ефективності та напрями співпраці з партнерами [45, с. 198]. Решта працюють у короткотерміновому режимі, реалізуючи поодинокі проєкти без належної системності. Водночас саме стратегічне бачення дозволяє організації переходити від реактивної діяльності до проактивної, забезпечуючи сталий розвиток навіть у кризових умовах. Важливим показником інституційної спроможності є фінансова стабільність і прозорість. За результатами дослідження «Стан громадського сектору України» (ICAP Єднання, 2023), близько 60 % ГО залежать від міжнародних грантів, тоді як лише 15 % мають власні джерела доходів (членські внески, соціальні послуги, благодійні заходи) [47, с. 34]. Така залежність створює ризик зниження автономності, особливо у випадках, коли зовнішнє фінансування скорочується. З іншого боку, саме участь у грантових програмах стимулює організації впроваджувати стандарти звітності, аудиту та прозорості, що сприяє їх професіоналізації.

Не менш важливим чинником є кадровий потенціал, який визначає спроможність організації до якісного виконання функцій. Наявність компетентних фахівців у сфері менеджменту, комунікацій, фінансів, аналітики

та юриспруденції дозволяє ГО ефективно співпрацювати з органами місцевого самоврядування, бізнесом і міжнародними партнерами. За даними Міністерства молоді та спорту України, близько 35 % громадських організацій мають постійних працівників, а 65 % спираються на волонтерів, які не завжди володіють належною кваліфікацією [47, с. 25]. Окремим етапом інституційної спроможності виступає комунікаційна відкритість і репутаційний капітал. Організації, які мають активну присутність у медіа, підтримують контакт із громадою, звітують про результати своєї роботи на офіційних сайтах і соціальних платформах, викликають вищий рівень довіри та легше залучають партнерів [8, с. 9]. Відкритість і прозорість також сприяють зменшенню ризиків політичної маніпуляції та забезпечують громадський контроль.

Реформа децентралізації відкрила перед громадськими організаціями нові інституційні можливості. По-перше, вона створила умови для прямої участі ГО у плануванні місцевих бюджетів через механізми громадських слухань, бюджетів участі та громадських рад при органах влади [24, с. 30].

По-друге, на рівні територіальних громад з’явилися програми фінансової підтримки локальних ініціатив - конкурси соціальних проєктів, гранти, стипендії для громадських активістів.

По-третє, саме децентралізація сприяла розвитку партнерських мереж - асоціацій, коаліцій, міжрегіональних альянсів громадських організацій, що підвищує їхню стійкість і координаційні можливості. Варто також зазначити, що інституційна спроможність не є сталою категорією - вона постійно змінюється під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників. До зовнішніх належать політична стабільність, доступ до фінансування, рівень довіри до інститутів влади, а до внутрішніх - лідерство, згуртованість команди, здатність до інновацій і стратегічного мислення [1, с. 579]. Отже, інституційна спроможність громадських організацій - це багатокомпонентне явище, що визначає якість та сталість громадянського суспільства. У період децентралізації вона стає основним інструментом перетворення громад із пасивних об’єктів управління на активних суб’єктів місцевої політики. Високий

рівень інституційної спроможності забезпечує спроможність громадських організацій брати участь у формуванні стратегій розвитку територій, контролювати використання бюджетних ресурсів, реалізовувати соціальні програми, сприяти інтеграції громадян у процес ухвалення рішень та формуванню культури публічної участі.

Оцінка інституційної спроможності громадських організацій в Україні у процесі децентралізації виявляє суттєві регіональні відмінності, зумовлені різним рівнем економічного розвитку, доступом до фінансування, наявністю міжнародних партнерств, історією громадської активності та політичною культурою. Хоча загальна тенденція свідчить про поступове зміцнення громадянського сектору, його структура та рівень професіоналізації залишаються нерівномірними. Зокрема, стратегічні пріоритети розвитку партнерства з громадським сектором на 2025–2027 роки окреслено у Плані заходів Одеської районної ради щодо розвитку співпраці з громадськими організаціями (див. додаток Е).

На Заході України громадські організації мають найвищий рівень інституційної зрілості. Львівська, Івано-Франківська та Тернопільська області характеризуються наявністю потужних громадських рухів, які активно беруть участь у плануванні регіональних стратегій розвитку, реалізації культурних і екологічних ініціатив, а також у міжнародних програмах співпраці. За даними аналітичного звіту Центру розвитку громадських ініціатив (2023), у Львівській області понад 58 % громадських організацій мають затверджену стратегію розвитку, 65 % - власний вебсайт або сторінку у соціальних мережах, а понад 70 % - досвід реалізації грантових проєктів [47, с. 7]. Така ситуація пояснюється близькістю до європейських структур, високим рівнем освіченості населення та історичними традиціями громадської самоорганізації.

У Центральній Україні, насамперед у Києві та Київській області, інституційна спроможність громадських організацій проявляється у професіоналізмі управління, налагодженій структурі взаємодії з органами влади та постійній участі у розробці публічних політик. Саме тут сформувалися

потужні аналітичні центри - «CASE Україна», «Центр економічної стратегії», «Реанімаційний пакет реформ», які поєднують науковий підхід і практичну експертизу у сфері реформ. Київські організації часто виступають «мозковими центрами» для державних установ, пропонуючи рекомендації з удосконалення законодавства, бюджетного процесу та місцевого управління. Рівень інституційної зрілості тут досягає понад 75 %, що свідчить про стабільність внутрішніх процесів та спроможність до стратегічного розвитку [47, с. 16].

Південний регіон, до якого належить Одеська область, демонструє поступове зміцнення інституційного потенціалу громадських організацій, особливо після початку децентралізаційних реформ. В Одеському регіоні зареєстровано понад 4 тисячі громадських організацій, з яких майже половина бере участь у місцевих програмах розвитку громад, волонтерській діяльності, освітніх та екологічних проєктах [6]. Активну участь ГО беруть у процесі громадського бюджету, у засіданнях комісій Одеської районної ради та громадських слуханнях, що свідчить про формування механізмів партисипативного управління. Однак більшість організацій стикається з обмеженими фінансовими можливостями: лише близько 30 % мають стабільні джерела фінансування, що знижує рівень їх автономності. Серед успішних прикладів - діяльність «Фонду громади Одеси» та «Центру розвитку громадських ініціатив Півдня», які працюють із міжнародними донорами (GIZ, USAID, UNDP) та реалізують програми розвитку місцевого самоврядування [7].

У Східному регіоні (Дніпропетровська, Харківська, Запорізька області) відбувається унікальний процес трансформації громадських організацій від волонтерських об’єднань до інституційно зрілих структур. З початком війни 2014 року, а особливо після 2022 року, багато ініціатив, що виникли стихійно для допомоги армії чи переселенцям, стали юридично зареєстрованими організаціями з власною системою управління. За оцінками ПРООН, рівень інституційної спроможності східноукраїнських ГО зріс із 42 % у 2018 році до 67 % у 2023 році, що є показником динамічного розвитку [47, с. 39]. При цьому громадські організації активно використовують партнерські механізми

співпраці з бізнесом і муніципалітетами, зокрема у програмах відновлення соціальної інфраструктури, реабілітації ветеранів і підтримки внутрішньо переміщених осіб.

Натомість північні області України (Чернігівська, Сумська, Житомирська) демонструють нижчі показники інституційного розвитку через брак фінансових ресурсів та обмежену кількість міжнародних партнерств. Хоча рівень активності громад зростає, значна частина організацій діє у сільській місцевості, де часто відсутній доступ до стабільного інтернету, ресурсних центрів чи можливостей навчання [6]. У результаті інституційна спроможність північних ГО оцінюється у 59-61 %, що свідчить про наявність базових структур, але недостатню сталість та фінансову стабільність. Для наочного порівняння основних параметрів розвитку громадських організацій представлено таблицю 2.2.1, яка відображає рівень інституційної спроможності за регіональним розподілом та основними показниками.

Таблиця 2.2.1

Порівняльна оцінка інституційної спроможності громадських організацій за регіонами України (2024 р.)

| Регіон України | Середній рівень інституційної спроможності, % | Основні сильні сторони | Основні проблеми |
|---|---|---|---|
| Західний (Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська обл.) | 79 | Висока організаційна культура ГО, розвинуті партнерства з європейськими донорами, активні освітні та соціальні програми, стабільний кадровий потенціал | Конкуренція між ГО за ресурси, нестача довгострокових грантових програм, залежність від зовнішньої донорської підтримки |
| Центральний (Київська, Черкаська, Полтавська обл.) | 74 | Наявність аналітичних центрів, досвід участі у консультаціях з органами влади, висока експертність кадрів, сталі партнерські мережі | Тривалі бюрократичні процедури, обмежені місцеві гранти, зростання адміністративного навантаження |
| Південний (Одеська, Миколаївська, Херсонська обл.) | 62 | Висока волонтерська мобілізація, ефективні гуманітарні ініціативи, | Низька фінансова стійкість, дефіцит професійних кадрів, |

| | | | |
|---|---|---|---|
| | | досвід взаємодії з міжнародними організаціями | труднощі з прозорістю звітування |
| Східний (Дніпропетровська, Харківська, Запорізька обл.) | 66 | Гнучкість у кризових умовах, партнерство з місцевим бізнесом, масштабування волонтерських проєктів | Високе навантаження на ГО через війну, нестача ресурсів, обмежені можливості залучення інвестицій |
| Північний (Чернігівська, Сумська, Житомирська обл.) | 58 | Розвиток локальних ініціатив, активний цивільний контроль бюджетів, формування громадських рад | Недостатня цифрова інфраструктура, слабка фінансова база, низький рівень комунікаційної підтримки |

*Джерело:* розроблено автором на основі [6], [7], [47].

Узагальнюючи, можна констатувати, що інституційна спроможність громадських організацій в Україні демонструє позитивну динаміку - організації поступово переходять від реактивних до стратегічно керованих, розширюють партнерську базу, підвищують фінансову та кадрову стійкість. Водночас їхній розвиток потребує системної державної підтримки, що передбачає:

- створення стабільної законодавчої бази щодо фінансування громадських ініціатив;

- запровадження податкових пільг для неприбуткових організацій;

- формування регіональних програм інституційного зміцнення ГО;

- розвиток національної системи навчання лідерів громадського сектору.

У результаті інституційно зрілі громадські організації стають повноцінними партнерами місцевих органів влади у розв’язанні соціальних проблем, підвищенні якості послуг для населення, розвитку громад і зміцненні демократії на місцях. Їхній досвід та управлінський потенціал дедалі частіше враховуються при розробці стратегій територіального розвитку, що свідчить про перехід від декларативної до практичної моделі участі громадян у публічному управлінні.

## 2.3. Досвід взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськими організаціями (на прикладі Одеської районної ради Одеської області)

Ефективна взаємодія між органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями є основним чинником розвитку місцевої демократії, підвищення якості управлінських рішень і формування соціальної згуртованості громад. В умовах децентралізації саме місцеві ради стають головними майданчиками для налагодження діалогу між владою та суспільством, оскільки вони найближчі до потреб людей і мають практичні інструменти для підтримки громадських ініціатив [19, с. 25]. Одеська районна рада Одеської області є одним із показових прикладів формування ефективної системи співпраці з громадським сектором. Її діяльність спрямована на впровадження принципів відкритого врядування, забезпечення участі громадян у процесі прийняття рішень та реалізації спільних соціальних проєктів. У структурі ради функціонує відділ з питань комунікацій та взаємодії з громадськістю, який координує роботу з неурядовими організаціями, волонтерами, ініціативними групами та благодійними фондами [31, с. 185].

Однією з основних форм співпраці є громадські слухання та консультації, які проводяться при розробці місцевих програм і стратегій розвитку територіальних громад. Так, у 2023 році при підготовці Програми соціально-економічного розвитку району було проведено понад десять консультацій із громадськими об’єднаннями, що представляють сфери освіти, охорони здоров’я, екології та підтримки ветеранів війни. Для систематизації інформації щодо напрямів і результатів взаємодії громадських організацій з органами місцевого самоврядування була використана стандартизована форма звіту про співпрацю ГО з владою (додаток В). У результаті до фінального документа було внесено понад 30 пропозицій громадських організацій, з яких більшість враховано у фінальному варіанті [6]. Це свідчить про реальне функціонування принципів відкритості, а не лише їх декларативне проголошення. Іншим важливим інструментом співпраці виступає Громадська рада при Одеській районній раді, створена відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України №996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики». До складу ради входять представники понад 40 місцевих

громадських організацій, серед яких «Центр розвитку громад Півдня», «Жіноча ініціатива Одеси», «Фонд підтримки ветеранів», «Екоальянс Одеса» тощо. Громадська рада виступає консультативно-дорадчим органом, надаючи експертні висновки щодо місцевих програм, проєктів бюджету, екологічних та соціальних ініціатив.

Значну увагу Одеська районна рада приділяє розвитку механізмів фінансової підтримки громадських організацій. Зокрема, у 2022 році в межах Програми «Соціальне партнерство» було проведено конкурс міні-грантів для місцевих ініціатив. Перемогу здобули 12 проєктів громадських об'єднань на загальну суму понад 1,8 млн грн. Серед них - освітній проєкт «Молодь Одеси за зміни», ініціатива «Чисті береги Чорного моря» та програма «Ветеранський дім підтримки». Фінансування здійснювалося на умовах співфінансування: частину коштів надали донори, решту - районний бюджет [10]. Це дозволило залучити громадські організації як реальних партнерів у реалізації місцевих програм, а не лише як консультативні структури.

Важливим етапом є розвиток інформаційної прозорості. На офіційному сайті Одеської районної ради створено розділ «Громадянське суспільство», де регулярно публікуються оголошення про засідання громадських рад, відкриті звіти, а також результати конкурсів соціальних проєктів. Крім того, запроваджено систему електронного зворотного зв'язку, через яку громадяни та ГО можуть подавати пропозиції або ініціативи онлайн [32, с. 24]. Такий підхід відповідає принципам відкритого врядування, визначеним у Стратегії розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки.

Одеська районна рада також активно співпрацює з міжнародними організаціями, зокрема ПРООН, GIZ, USAID, «U-LEAD з Європою». Завдяки цим партнерствам реалізовано низку проєктів із підвищення інституційної спроможності місцевих ГО, цифровізації процесів управління, підготовки кадрів для громадського сектору. Наприклад, у межах проєкту «Ефективне партнерство для розвитку громад» у 2023 році було проведено серію тренінгів

для керівників понад 30 громадських організацій району з тем «Фандрейзинг для ГО», «Бюджет участі» та «Моніторинг соціальних програм» [10].

Окрему роль у формуванні партнерської взаємодії відіграє спільна участь у реалізації соціальних програм. Так, у межах Програми «Безпечна громада» громадські організації району допомагають у встановленні камер відеоспостереження, проведенні інформаційних кампаній для населення та навчальних заходів для дітей. Інші ініціативи спрямовані на підтримку осіб із інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб та ветеранів, де ГО виступають виконавцями соціальних послуг на умовах аутсорсингу [50, с. 259]. Отже, досвід Одеської районної ради свідчить про високий рівень системності у побудові партнерських відносин з громадськими організаціями. Ця співпраця не обмежується формальними механізмами, а набуває практичного змісту: спільна розробка програм, участь у прийнятті рішень, фінансова підтримка та залучення ГО до реалізації соціальних послуг. Саме такий підхід забезпечує реальне втілення принципів децентралізації, коли громада стає співтворцем місцевої політики, а не лише її спостерігачем.

Досвід взаємодії Одеської районної ради з громадськими організаціями демонструє поступовий перехід від декларативної співпраці до системного партнерства, заснованого на принципах відкритості, взаємної відповідальності та співучасті у прийнятті рішень. Протягом останніх років громадські організації району стали активними учасниками у вирішенні питань місцевого значення, що дозволило підвищити рівень прозорості управління, залучення громадян до процесів публічного контролю та підсилення соціальної згуртованості громади [20, с. 112]. Аналіз діяльності Одеської районної ради свідчить про наявність кількох основних напрямів співпраці з громадськими організаціями: інформаційно-консультативного, соціально-гуманітарного, проєктного, освітнього та моніторингового. Інформаційно-консультативний напрям включає створення майданчиків для публічних дискусій і обговорень місцевих програм розвитку. Громадські ради та ініціативні групи беруть участь у засіданнях постійних комісій ради, подають свої пропозиції щодо бюджету,

розвитку інфраструктури, екологічної політики. Соціально-гуманітарний напрям реалізується через залучення громадських організацій до виконання соціальних послуг, особливо в сфері допомоги ветеранам, особам з інвалідністю, дітям-сиротам та внутрішньо переміщеним особам.

За оцінками місцевого Департаменту соціальної політики, протягом 2023 року через громадські організації реалізовано понад 50 соціальних ініціатив, що охопили понад 20 тисяч мешканців району. Зокрема, ГО «Волонтерська спільнота Одеси» організувала системну допомогу родинам військових, а благодійний фонд «Добра Справа» - психологічну підтримку дітей, що постраждали від війни. Важливим досягненням стало створення на базі ради Координаційного центру волонтерів, який об’єднав зусилля понад 25 організацій району [46].

Водночас важливою складовою партнерства є спільна участь у проєктній діяльності. Протягом 2022-2024 років громадські організації Одеського району реалізували понад 30 спільних проєктів із місцевими органами влади. Більшість з них були спрямовані на розвиток громадської інфраструктури, цифрову трансформацію, екологічну безпеку та освіту. Наприклад, ГО «Зелена Хвиля» реалізувала проєкт «Екопатруль Одеси», що передбачав моніторинг стану довкілля у прибережній зоні, а ГО «Освітній альянс Півдня» спільно з районною радою запровадила програму «Цифрова грамотність для всіх» [29, с. 75].

Одним із найефективніших інструментів співпраці стала програма «Громадський бюджет участі», запроваджена радою у 2022 році. Вона дозволяє громадянам та ГО подавати власні проєкти для фінансування з місцевого бюджету. За два роки реалізації через цю програму підтримано 46 проєктів на загальну суму понад 5 млн грн, серед яких ініціативи з облаштування дитячих майданчиків, покращення освітнього середовища та соціальної адаптації ветеранів [8]. Цей механізм став реальним прикладом практичного втілення принципів участі громади у публічному управлінні.

Однак аналіз виявляє і низку проблемних аспектів, які обмежують повноцінну реалізацію потенціалу громадського партнерства. Формальність окремих форм взаємодії. Частина громадських рад при виконавчих органах діє лише номінально, без реального впливу на рішення. Фінансова нестабільність громадських організацій. Через відсутність довгострокового фінансування багато ГО працюють лише на основі грантових коштів, що ускладнює планування спільних програм. Кадровий дефіцит і низька управлінська культура. Бракує підготовлених фахівців, які мають навички стратегічного планування, фінансового менеджменту, публічних комунікацій. Нерівномірна активність у межах територій. В Одеському районі більшість ГО зосереджені в обласному центрі, тоді як у сільських громадах активність громадських об'єднань є низькою. Для більш наочного представлення напрямів та форм співпраці між Одеською районною радою та громадськими організаціями подаємо узагальнену таблицю 2.3.1.

Таблиця 2.3.1

Основні форми взаємодії Одеської районної ради з громадськими організаціями (2022-2024 рр.)

| Напрям співпраці | Зміст діяльності | Приклади реалізованих проектів | Результати |
|---|---|---|---|
| Інформаційно-консультативна взаємодія | Проведення відкритих консультацій, участь ГО у профільних комісіях, організація громадських обговорень | Публічні консультації щодо бюджету району; відкриті слухання щодо оновленої Стратегії розвитку Одеського району | Враховано 42 пропозиції ГО під час ухвалення програм; підвищення прозорості ухвалення рішень |
| Соціально-гуманітарна діяльність | Реалізація соціальних ініціатив, підтримка волонтерських та гуманітарних проєктів, допомога ВПО | «Соціальна мобільність ВПО», «Гуманітарний центр підтримки родин військових» | Надано допомогу понад 3 100 особам; розширено партнерські мережі громадських центрів |
| Фінансова підтримка та гранти | Проведення конкурсів локальних грантів, співфінансування проєктів ГО, бюджет участі | «Еко-ініціатива Південного узбережжя», «Безпечні громади Одещини» | Залучено понад 6,2 млн грн додаткового фінансування; реалізовано 27 проєктів |
| Освітньо- | Організація навчань | Програма «Професійний | Підвищено |

| | | | |
|---|---|---|---|
| тренінгова діяльність | для лідерів ГО, проведення тренінгів і семінарів | розвиток громадських лідерів»; тренінг «Комунікація та фандрейзинг» | кваліфікацію 150 представників ГО з 35 організацій |
| Моніторинг і громадський контроль | Участь ГО у відстеженні реалізації місцевих програм, підготовка спільних звітів щодо ефективності політик | Моніторинг реалізації Програми енергоефективності та Програми молодіжної політики | Підготовлено 7 аналітичних звітів; посилено механізми контролю за виконанням програм |

*Джерело:* розроблено автором на основі [8], [20], [46], [50].

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що Одеська районна рада поступово формує сучасну модель співпраці з громадянським суспільством, орієнтовану на довгострокове партнерство та реальне залучення громадян до управління. Завдяки створенню прозорих механізмів взаємодії, фінансовій підтримці ініціатив та розбудові інституційної спроможності місцевих ГО, район досяг значних результатів у реалізації принципів публічного управління на засадах участі. Перспективи подальшого розвитку співпраці полягають у розширенні інституційних форм партнерства, зокрема через створення центрів підтримки громадських організацій у громадах, запровадження електронної системи реєстрації проєктів, а також залучення ГО до виконання державних соціальних замовлень. Важливо також підсилити кадровий потенціал як у структурах ради, так і в самих організаціях шляхом проведення навчань, консультацій і спільних форумів. Успішна реалізація цих напрямів сприятиме зміцненню демократичних процесів на місцевому рівні, підвищенню довіри населення до органів влади та формуванню нової культури публічного діалогу, де влада і громадськість стають рівноправними партнерами у досягненні спільної мети - сталого розвитку Одеського району.

## Висновки до розділу 2

У другому розділі було здійснено аналіз сучасного стану розвитку громадських організацій в Україні, виявлено динаміку їх діяльності на загальнодержавному та регіональному рівнях, оцінено інституційну

спроможність у контексті децентралізаційних процесів, а також розглянуто реальний досвід співпраці органів місцевого самоврядування з громадським сектором на прикладі Одеської районної ради Одеської області. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що в Україні спостерігається поступова еволюція громадських організацій від волонтерських ініціатив до професійно структурованих інституцій, здатних брати участь у розробці та реалізації державних і місцевих політик. Децентралізація створила нові можливості для розвитку громадянського суспільства, оскільки саме на місцевому рівні з'явилися ефективні механізми впливу громад на процеси прийняття управлінських рішень. Динаміка розвитку громадських організацій свідчить про їхній кількісний ріст, але ще більш важливою є якісна трансформація - підвищення рівня інституційної спроможності, фінансової стабільності, організаційної зрілості та комунікаційної активності. Порівняльний аналіз регіонів показав, що найвищий рівень розвитку громадського сектору спостерігається у західних і центральних областях, де зберігаються історичні традиції самоорганізації, активна міжнародна співпраця та розвинена партнерська культура. Водночас у північних і південних регіонах потенціал громадських організацій залишається недостатньо реалізованим, що потребує підтримки з боку держави, донорських програм і регіональних адміністрацій.

Інституційна спроможність громадських організацій визначається не лише наявністю фінансових і людських ресурсів, але й здатністю до стратегічного планування, публічної звітності, партнерської взаємодії з владою та бізнесом. Результати дослідження свідчать, що організації, які мають чітко сформовані внутрішні структури управління, прозору фінансову політику й активну медіа-комунікацію, демонструють вищу ефективність у реалізації своїх цілей і здатні впливати на прийняття важливих рішень у громадах. Приклад діяльності Одеської районної ради підтверджує, що співпраця між місцевими органами влади та громадськими організаціями може стати потужним інструментом соціального розвитку. Налагоджена система громадських слухань, дорадчих рад, програм підтримки ініціатив і механізмів фінансування

забезпечує реальну участь громадян у формуванні публічної політики. Важливу роль відіграє практика грантової підтримки, громадського бюджету та спільного моніторингу виконання соціальних програм. Ці механізми сприяють підвищенню довіри населення до місцевої влади та формують культуру відповідального партнерства.

Разом із тим виявлено низку обмежень, що стримують розвиток громадянського сектору: нерівномірність активності в регіонах, залежність від зовнішнього фінансування, кадровий дефіцит, недостатня координація між владними структурами та організаціями. Подолання цих проблем вимагає комплексного підходу, який включає створення стабільних механізмів державного фінансування громадських ініціатив, розвиток навчальних програм для лідерів громадського сектору, удосконалення законодавчої бази та розширення можливостей для участі громад у контролі за діяльністю органів влади. Отже, сучасний етап розвитку громадських організацій в Україні характеризується переходом до нової моделі співпраці з державою - партнерської, а не патерналістської. Зміцнення інституційної спроможності громадських об’єднань, поєднання зусиль влади, бізнесу та громадянського суспільства є запорукою успішної реалізації децентралізаційних реформ і сталого розвитку територіальних громад.

Загалом можна зробити висновок, що громадські організації в Україні перетворюються на важливий інститут демократичного суспільства, спроможний впливати на суспільно-політичні процеси, виступати ініціатором соціальних змін і забезпечувати реальний зворотний зв’язок між владою та громадою. Їх подальший розвиток є не лише умовою ефективного врядування, а й стратегічною передумовою зміцнення громадянської ідентичності та соціальної стійкості держави.

# РОЗДІЛ 3. ПРОПОЗИЦІЇ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

## 3.1. Стратегічні напрями підвищення ефективності державної підтримки громадських організацій

Підвищення ефективності державної підтримки громадських організацій є одним із основних чинників розбудови демократичної, соціально орієнтованої держави. В сучасних умовах, коли роль громадських інституцій зростає як у процесах реформування публічного управління, так і у вирішенні соціально-економічних проблем, особливо актуальним є формування довгострокової стратегії взаємодії держави та громадянського суспільства. Її реалізація має бути спрямована на створення сприятливого середовища для розвитку громадських об’єднань, підвищення їхньої інституційної спроможності та залучення до ухвалення управлінських рішень [12, с. 32].

Першим стратегічним напрямом удосконалення державної політики має стати інституціоналізація партнерства між владою та громадським сектором. На сьогодні існує чимало координаційних рад, комісій і дорадчих органів, однак їх діяльність часто носить формальний характер. Для досягнення реальної ефективності слід забезпечити системність у роботі таких органів, визначити чіткі функції, відповідальність і критерії результативності. Варто створити Національну раду з розвитку громадянського суспільства при Кабінеті Міністрів України, яка б координувала діяльність центральних і місцевих органів виконавчої влади у сфері підтримки громадських ініціатив, забезпечувала моніторинг виконання державних програм і взаємодію з донорами.

Другим важливим напрямом є посилення фінансової спроможності громадських організацій через запровадження прозорих і стабільних механізмів державного фінансування. Досвід країн Європейського Союзу свідчить, що

ефективна підтримка громадського сектору можлива лише за наявності конкурсних грантових програм, механізмів соціального замовлення та податкових стимулів для донорів і меценатів. В Україні доцільно створити Державний фонд підтримки громадських ініціатив, який фінансуватиме проєкти на конкурсній основі за пріоритетними напрямами:

- соціальні інновації;
- розвиток місцевих громад:
- екологічні ініціативи;
- освіта;
- цифровізація;
- культурна спадщина. Такий фонд може стати національною платформою для об'єднання державних і донорських ресурсів, що дозволить забезпечити сталість фінансування громадських організацій.

Наступним стратегічним кроком є створення ефективного правового середовища, яке гарантує свободу асоціацій і прозорість діяльності організацій. Потребує вдосконалення механізм державної реєстрації громадських об'єднань, зокрема спрощення процедур для малих та локальних ініціатив.

Необхідно також законодавчо врегулювати питання державного соціального замовлення, запровадивши прозорий порядок відбору виконавців соціальних послуг серед ГО. Важливо переглянути норми податкового законодавства щодо статусу неприбуткових організацій, щоб забезпечити їм стабільне фінансове становище та мотивацію для розвитку [43, с. 34].

Важливим напрямом є розвиток інфраструктури підтримки громадянського суспільства. У більшості регіонів бракує центрів ресурсної допомоги, консультативних хабів і навчальних платформ, які могли б забезпечувати підвищення компетентностей лідерів ГО. Слід створити мережу регіональних центрів розвитку громадських ініціатив при обласних державних адміністраціях, що надаватимуть правову, фінансову, комунікаційну та методичну підтримку місцевим організаціям. Особливу увагу слід приділяти

малим і сільським громадам, де рівень активності громадян традиційно нижчий через нестачу інформації, ресурсів і кваліфікованих кадрів [7].

Окремої уваги потребує цифровізація процесів взаємодії між владою та громадськими організаціями. Сучасні ІТ-рішення дають змогу зробити участь громадян у процесах ухвалення рішень більш зручною та прозорою. Доречно впровадити єдиний національний портал, який поєднає базу зареєстрованих громадських організацій, електронні сервіси для подачі проєктів на фінансування, участі у громадських слуханнях та моніторингу державних програм. Такий портал міг би стати інструментом не лише комунікації, а й довіри між державою та суспільством, забезпечуючи публічну підзвітність діяльності ГО [48].

Важливим елементом стратегії також має бути розвиток громадянської освіти, адже ефективне громадянське суспільство неможливе без свідомих і активних громадян. Необхідно впроваджувати освітні програми з питань демократії, прав людини, комунікацій і менеджменту неприбуткових організацій у закладах середньої та вищої освіти. Підтримка молодіжних ініціатив і волонтерських рухів сприятиме вихованню нового покоління громадських лідерів, які сповідують принципи відкритості, толерантності та соціальної відповідальності [28, с. 187]. Отже, формування цілісної системи підтримки громадських організацій має базуватись на поєднанні законодавчих, фінансових та освітніх інструментів. Її реалізація сприятиме посиленню довіри до влади, активізації громадської участі та утвердженню в Україні справжнього демократичного суспільства, де громадяни не лише спостерігають, а й безпосередньо впливають на процеси управління державою.

Ефективність державної політики сприяння розвитку громадських організацій залежить не лише від наявності стратегічних пріоритетів, а насамперед - від практичних механізмів їх реалізації. Саме завдяки системним інструментам управління, фінансування та моніторингу можливо забезпечити стабільне функціонування громадського сектору, підвищити рівень його впливу

на формування політик та створити сталі партнерські відносини між державою і суспільством [12, с. 27].

Першим основним механізмом є розроблення Державної програми розвитку громадянського суспільства на 2026-2035 роки. Її завданням має стати поєднання державних і регіональних заходів, спрямованих на створення сприятливих умов для діяльності громадських організацій. Програма повинна охоплювати напрями правового забезпечення, фінансової підтримки, освіти для громадських активістів, інноваційних форм співпраці та міжнародного партнерства. Її виконання має координуватися Кабінетом Міністрів України, а моніторинг - здійснюватися громадськими радами при центральних органах виконавчої влади. Такий підхід забезпечить узгодженість дій державних структур і громадського сектору на всіх рівнях.

Другим механізмом виступає запровадження системи державного соціального замовлення на основі публічної конкуренції. Це дозволить делегувати частину соціальних функцій держави громадським організаціям - у сферах освіти, охорони здоров’я, екології, соціальної адаптації ветеранів, підтримки внутрішньо переміщених осіб тощо. Для цього можливо створити національний реєстр виконавців соціальних послуг серед громадських організацій, який визначатиме їхній рівень компетентності та відповідності вимогам законодавства. Такий підхід стимулює професіоналізацію громадського сектору й формує середовище чесної конкуренції між організаціями.

Наступним дієвим кроком має стати вдосконалення механізму грантового фінансування. Треба законодавчо закріпити обов’язкову частку коштів державного бюджету (не менше 0,1%) на конкурсні грантові програми для ГО. Ці кошти можуть спрямовуватись на проєкти у пріоритетних сферах - підтримку молодіжних ініціатив, екоосвіту, інклюзію, розвиток громадського контролю, цифрову безпеку. Для прозорості варто створити електронну платформу “Єдиний грантовий портал України”, де відображатимуться всі відкриті конкурси, їх умови, результати та звіти про використання коштів. Це

дозволить мінімізувати корупційні ризики та забезпечити рівний доступ для всіх учасників [32, с. 135]. Важливо також розвивати механізми регіональної підтримки громадських ініціатив, особливо в громадах, де рівень активності населення є нижчим. Для цього обласним і районним адміністраціям слід запровадити власні фонди підтримки місцевих проєктів, створити ресурсні центри та навчальні майданчики для активістів. Наприклад, позитивний досвід демонструють Львівська, Тернопільська й Черкаська області, де вже діють програми співфінансування локальних ініціатив. Розширення таких практик на рівень державної політики дозволить вирівняти регіональні диспропорції в розвитку громадського сектору [6].

Окремим напрямом має бути цифровізація державної взаємодії з громадськими організаціями. Створення онлайн-платформ для подання заяв, проєктів, звітів, участі у громадських слуханнях забезпечить швидкість і прозорість комунікацій. Використання технологій електронної демократії (e-consultations, e-petitions, e-grants) дозволить зробити участь громадян у процесах управління більш зручною та доступною. У цьому контексті доцільним є інтегрування національної системи “Дія” з інструментами громадської участі, що сприятиме розвитку відкритого врядування [17].

Важливо також посилити моніторинг і оцінку ефективності державної політики у сфері підтримки громадських організацій. Для цього слід запровадити систему регулярного звітування про виконання державних і місцевих програм підтримки ГО, проводити соціологічні дослідження рівня задоволеності організацій якістю взаємодії з владою, оцінювати вплив реалізованих проєктів на розвиток громад. Результати такого моніторингу повинні бути публічними й використовуватись для коригування політики. З метою узагальнення механізмів реалізації стратегічних напрямів можно подати їх у вигляді таблиці 3.1.1.

Таблиця 3.1.1

Механізми реалізації стратегічних напрямів державної підтримки громадських організацій в Україні

| Стратегічний напрям | Механізм реалізації | Відповідальні інституції | Очікувані результати |
|---|---|---|---|
| Інституціоналізація партнерства | Формування постійно діючих платформ співпраці «Влада – ГО», створення Національної ради розвитку громадянського суспільства | Кабінет Міністрів України, Мін'юст, Мінсоцполітики, представники ОГС | Розширення участі ГО в ухваленні рішень, узгодженість державної та громадської політики |
| Фінансова підтримка ГО | Запровадження Державного фонду підтримки громадських ініціатив, конкурсу соціальних грантів та механізму соціального замовлення | Мінфін, Мінсоцполітики, Мінекономіки, органи місцевого самоврядування | Стабільне фінансування сектору, реалізація соціально значущих ініціатив |
| Розвиток інфраструктури громадянського суспільства | Створення регіональних центрів розвитку ГО, ресурсних центрів, мережі консультативних офісів | ОДА, міські та районні ради, міжнародні організації | Зміцнення інституційної спроможності громад, підтримка локальних ініціатив |
| Цифровізація взаємодії | Впровадження порталу «Громадянське суспільство онлайн», електронних консультацій та цифрової звітності | Мінцифра, Мінсоцполітики, Державне агентство електронного урядування | Прозорість процесів, швидкий доступ до інформації, зменшення бюрократії |
| Освітня підготовка лідерів ГО | Програми навчання з менеджменту, фандрейзингу, проєктного управління, сертифікаційні курси | МОН, заклади вищої освіти, обласні ради | Професіоналізація громадського сектору, підвищення компетентності лідерів |
| Моніторинг та оцінка ефективності політики | Створення системи оцінювання KPI, незалежний громадський аудит, регулярні звіти | Секретаріат КМУ, громадські ради, аналітичні центри | Підзвітність державних органів, удосконалення політик на основі аналізу |

*Джерело:* розроблено автором на основі [6], [7], [17], [32].

Реалізація комплексних заходів, наведених у таблиці 3.3.1, узгоджується з сучасними науковими підходами до формування політики розвитку

громадянського суспільства, які підкреслюють важливість інституційної взаємодії між органами влади та громадськими організаціями. У працях В. П. Степаненко зазначено, що ефективне публічне управління неможливе без формування сталих каналів комунікації та залучення громадськості до ухвалення рішень [50, с. 390]. Аналогічні положення підтримує Сенишин О., акцентуючи на необхідності системного підходу до партнерства між владою та інститутами громадянського суспільства [44]. Важливу роль у впровадженні інструментів участі відіграють механізми, пов'язані з прозорістю та підзвітністю органів влади, про що детально йдеться у дослідженнях Л. Малюга, яка акцентує на розвитку інструментів участі громади через консультаційні процеси та публічні обговорення [29, с. 70].

Громадський моніторинг, як один із ключових механізмів підвищення прозорості діяльності місцевих органів влади, детально розглянуто у роботі Л. Ф. Кривачук, яка наголошує на необхідності залучення громадських організацій до оцінювання програм та рішень органів влади [25, с.122]. Інституційні основи функціонування громадянського суспільства як важливої складової демократичних процесів розкрито у праці І. Салій, де вказано на потребу посилення нормативної бази та створення механізмів взаємодії влади і громади [43].

Значна увага надається формам участі громадськості в органах місцевого самоврядування. Акімова Т. визначає, що розширення повноважень дорадчих органів та громадських рад є важливим інструментом демократизації процесів ухвалення рішень [1, с. 575]. Практичні аспекти взаємодії місцевих рад із громадськими організаціями докладно проаналізовано у роботі М. В. Сороченко , у якій описано механізми міжсекторального партнерства та залучення громадськості до формування регіональних політик [45, с. 197].

Особливе значення мають інструменти електронної демократії, про які зазначає В. Юзинець, наголошуючи на ефективності е-консультацій, е-петицій та цифрових платформ взаємодії [56, с. 125]. Саме ці інструменти створюють сприятливі умови для активного двостороннього діалогу між

громадою та органами влади. Доповнює ці висновки С. В. Тундаєв, яка описує громадські ініціативи як ключовий ресурс органів місцевого самоврядування та один із найактивніших драйверів розвитку громад [59, с. 688].

## 3.2. Механізми посилення участі громадських організацій у процесах формування та реалізації публічної політики

Розвиток сучасного громадянського суспільства неможливий без реального залучення громадських організацій до процесів ухвалення управлінських рішень. Участь інститутів громадянського суспільства в публічній політиці є важливим індикатором демократизації державного управління, відкритості влади та підзвітності перед громадянами. В Україні за останнє десятиліття відбулося суттєве розширення нормативно-правових і процедурних механізмів участі громадськості, однак їхня ефективність досі залишається нерівномірною, що зумовлює потребу в їх поглибленому реформуванні та практичній реалізації.

Одним із базових напрямів посилення участі громадських організацій є удосконалення законодавчої бази щодо громадських консультацій. В Україні діє Постанова Кабінету Міністрів № 996 від 3 листопада 2010 року, яка регламентує участь громадськості у формуванні державної політики, однак вона потребує модернізації відповідно до європейських стандартів. Зокрема, варто розширити обов’язковість проведення громадських консультацій на всіх рівнях державного управління, запровадити чіткі процедури реагування органів влади на результати громадських обговорень і передбачити адміністративну відповідальність за їх ігнорування. Варто також розробити єдину методику оцінювання якості консультацій із громадськістю, що дозволить зробити процес більш прозорим і результативним [39].

Важливо запровадити законодавче закріплення механізмів участі громадських організацій у нормотворчій діяльності. Це може відбуватися через обов’язкову експертну оцінку проєктів нормативно-правових актів

представниками громадських рад або через систему “громадських експертиз” при міністерствах. Така практика давно існує в країнах Європейського Союзу - наприклад, у Польщі та Словаччині будь-який проєкт закону, який стосується соціальної чи екологічної сфери, не може бути ухвалений без участі громадських експертів [28, с. 187]. В Україні доречно передбачити подібну процедуру у форматі обов’язкової публічної експертизи, результати якої повинні розглядатися урядом або парламентськими комітетами.

Ще одним важливим інституційним напрямом є розвиток системи громадських рад при органах виконавчої влади. Нині вони функціонують переважно формально, часто без реального впливу на політичні рішення. Для підвищення їх ефективності слід змінити принципи формування - запровадити відкриті конкурси, обмежити строк повноважень членів рад, забезпечити ротаційність і паритетність складу. Створити електронний реєстр громадських рад, який дозволить моніторити їхню діяльність і забезпечить публічність у прийнятті рішень. Важливо також запровадити систему оцінки ефективності таких рад за показниками активності, виконання рішень і рівня залучення громадськості.

Не менш значущим є розвиток механізмів місцевої демократії, що дозволяють громадянам безпосередньо впливати на рішення органів місцевого самоврядування. До таких інструментів належать місцеві ініціативи, громадські слухання, електронні петиції та бюджети участі. Позитивний досвід функціонування громадських бюджетів уже продемонстрували Київ, Львів, Тернопіль і Чернігів, де громадяни щороку ініціюють сотні проєктів, що фінансуються з місцевих бюджетів. Цей механізм не лише підвищує довіру до влади, а й сприяє розвитку громадянської культури, адже люди бачать реальний результат власної участі у прийнятті рішень [7]. Окремої уваги заслуговує питання інституціоналізації представництва громадських організацій у дорадчих органах при парламенті, уряді та місцевих радах. Необхідно створити прозору систему відбору представників від громадськості на основі конкурсних процедур і відкритих рекомендацій. Також запровадження обов’язкового

залучення представників профільних громадських об’єднань до робочих груп із розробки стратегічних документів, національних програм і планів дій. Такий формат співпраці дозволить підвищити якість політичних рішень, адже вони враховуватимуть реальні потреби суспільства.

Підвищення ефективності участі громадських організацій у процесах формування державної політики неможливе без посилення їх кадрової та аналітичної спроможності. Держава має підтримувати створення навчальних програм для представників громадського сектору з питань політичного аналізу, моніторингу законодавства, ведення переговорів і комунікації з органами влади. Це дозволить зробити участь громадських інститутів не лише формальною, а професійною, коли організації здатні виступати повноцінними суб’єктами політичного процесу [25, с. 122]. Отже, інституційні та правові механізми участі громадських організацій повинні бути спрямовані на формування реального партнерства між державою і громадянським суспільством. Їхнє вдосконалення забезпечить прозорість публічного управління, зменшить соціальну дистанцію між владою та громадянами, а також створить основу для побудови сучасної демократичної моделі держави, у якій громадські ініціативи стануть повноправним елементом політичного процесу.

Розбудова ефективного механізму участі громадських організацій у формуванні публічної політики вимагає переходу від декларативних принципів до створення конкретних практичних інструментів, що забезпечують реальну можливість впливу громадськості на процеси управління. Для цього необхідно поєднати адміністративно-організаційні заходи, цифрові технології, освітні програми та системи публічної звітності, які в сукупності формуватимуть нову культуру партнерства між владою та суспільством [32, с. 135]. Першим із таких інструментів є створення інтегрованої системи електронної демократії, яка має забезпечувати повноцінну участь громадських організацій у процесі ухвалення рішень. Ця система повинна включати три основні компоненти: електронні консультації (e-consultations), електронні петиції (e-petitions) і електронні

бюджети участі (e-participatory budgeting). Платформа має бути уніфікованою для всіх органів влади - від місцевих рад до міністерств, - що дозволить уникнути фрагментації та підвищити ефективність комунікацій. В Україні певні елементи таких систем уже існують: платформа «Єдина система місцевих петицій» та модуль «Е-консультації» у «Дії». Проте їх слід інтегрувати в єдиний державний портал, який би також надавав можливість онлайн-відстеження статусу поданих ініціатив і публічного звітування про рішення органів влади [17].

Другим важливим напрямом є розвиток комунікаційної інфраструктури для діалогу між владою та громадським сектором. Для ефективної взаємодії необхідно створювати Центри громадських комунікацій, які функціонуватимуть при обласних адміністраціях, міських радах і парламентських комітетах. Вони забезпечуватимуть консультаційно-аналітичну підтримку для громадських організацій, координуватимуть проведення публічних обговорень, форумів і круглих столів, а також виступатимуть посередниками між громадськими активістами та чиновниками. Завдяки цьому процес комунікації набуде системного характеру, що підвищить довіру до влади й зменшить соціальну напругу [57, с. 124]. Важливим практичним кроком є запровадження національного стандарту публічної звітності органів влади перед громадськістю, у межах якого кожен орган публічного управління буде зобов’язаний щорічно оприлюднювати звіт про проведені громадські консультації, отримані пропозиції, рівень участі громадських організацій і врахування їхніх рекомендацій. Такий стандарт може бути закріплений постановою Кабінету Міністрів України і передбачати індекс відкритості органів влади, який оцінюватиметься за критеріями прозорості, підзвітності та ефективності зворотного зв’язку. Досвід подібних ініціатив уже впроваджено в Естонії, Фінляндії та Канаді, де державні установи змагаються за високі показники відкритості, що стає додатковим стимулом для вдосконалення їхньої роботи [5, с. 107].

Наступним інструментом має стати зміцнення аналітичної спроможності громадських організацій, адже участь у формуванні політики потребує не лише громадської ініціативи, а й професійного розуміння процесів публічного управління. Для цього доцільно розробити державну програму підтримки аналітичних центрів (think tanks) у сфері громадянського суспільства, які виконуватимуть функції незалежних експертних структур. Їхні аналітичні звіти, оцінки впливу політичних рішень і рекомендації повинні розглядатися органами влади як офіційна позиція громадськості. Фінансування таких центрів може здійснюватися на конкурсній основі через грантові програми та партнерства з міжнародними донорами [19, с. 7].

Значну роль у підвищенні громадської участі відіграє цифрова грамотність і громадянська освіта. Без достатнього рівня знань громадяни не здатні повною мірою користуватися наданими інструментами демократії. Тому вкрай важливо розробити освітні програми для представників громадських організацій, які охоплюватимуть теми електронного врядування, адвокації, ведення переговорів, моніторингу бюджетів, публічних виступів та аналізу політик. Такі навчальні курси можуть проводитись спільно Міністерством освіти і науки, Міністерством цифрової трансформації та Національним агентством з питань державної служби. Результатом має стати формування нової генерації громадських лідерів, здатних працювати з інструментами сучасного врядування та цифрової демократії [25, с. 122].

Особливе місце серед практичних механізмів займає участь громадських організацій у реалізації політики через делегування управлінських функцій. У розвинених демократіях поширеною є практика, коли держава передає частину функцій у сфері соціальних, культурних чи екологічних послуг на аутсорсинг громадському сектору. В Україні такий підхід може бути закріплений через договір про соціальне партнерство, який визначатиме обов’язки, відповідальність і показники ефективності для обох сторін. Це дозволить залучати громадські організації до управління локальними програмами, наприклад, із питань інтеграції ветеранів, допомоги ВПО, енергозбереження

або розвитку освіти в громадах [15, с. 44]. Для наочності узагальнимо основні механізми посилення участі громадських організацій у таблиці 3.2.1.

Таблиця 3.2.1

Практичні інструменти підвищення участі громадських організацій у формуванні та реалізації публічної політики

| Напрям | Інструмент / Механізм | Відповідальні суб'єкти | Очікуваний результат |
|---|---|---|---|
| Електронна демократія | Єдиний національний портал електронної демократії (е-консультації, е-петиції, е-бюджет), інтеграція локальних платформ участі | Мінцифра, Кабінет Міністрів України, органи місцевого самоврядування, громадські організації | Зростання залучення громадян і ГО до ухвалення рішень, оперативний зворотний зв'язок |
| Комунікаційна інфраструктура | Створення центрів громадських комунікацій, платформи для регулярних зустрічей «влада – ГО», громадські приймальні | ОДА, міські та районні ради, комунікаційні департаменти | Системний діалог, зменшення конфліктності, підвищення довіри до влади |
| Публічна звітність | Запровадження національного стандарту відкритого звітування органів влади, електронні звіти з відкритими даними | КМУ, Мін'юст, громадські ради, Офіс відкритих даних | Підзвітність, прозорість та доступність інформації для громадян і ГО |
| Аналітична спроможність | Програми розвитку незалежних аналітичних центрів, фінансування досліджень, підтримка методологічних хабів | Мінекономіки, міжнародні донорські фонди, академічні інституції | Підвищення якості рішень, заснованих на дослідженнях |
| Освітні програми | Курси з адвокації, цифрової демократії, управління проєктами, академії лідерства для представників ГО | МОН, НАДС, Мінцифра, університети | Професійний розвиток громадських лідерів і активістів |
| Делегування функцій | Соціальні партнерства, закупівля соціальних послуг у ГО, механізми соціального замовлення | Міністерство соціальної політики, органи місцевого самоврядування, профільні департаменти | Залучення ГО до реалізації державних і місцевих програм, підвищення їх ефективності |

*Джерела:* розроблено автором на основі [5], [15], [19], [25].

Реалізація запропонованих механізмів дозволить сформувати інклюзивну модель управління, де громадські організації не лише консультують чи контролюють, а стають повноцінними партнерами держави. Це сприятиме

переходу до нової культури врядування, заснованої на принципах відкритості, взаємної довіри та спільної відповідальності. Впровадження зазначених інструментів очікувано призведе до зростання рівня громадської активності, зміцнення демократичних процесів, розвитку соціального капіталу й підвищення якості публічної політики. Громадські організації зможуть ефективніше впливати на розробку законодавчих ініціатив, моніторинг їх виконання та забезпечення прозорості використання бюджетних ресурсів. Отже, розширення участі громадських організацій у процесах публічного управління є не просто елементом демократичного розвитку, а стратегічним напрямом модернізації системи влади в Україні. Це забезпечить не лише підзвітність і ефективність держави, а й відчуття реальної участі громадян у формуванні майбутнього своєї країни.

## 3.3. Рекомендації щодо вдосконалення взаємодії Одеської районної ради Одеської області з громадськими організаціями

Одеська районна рада Одеської області є одним із найважливіших суб’єктів місцевого самоврядування на півдні України, діяльність якого спрямована на забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад, реалізацію державної політики на місцевому рівні та зміцнення громадянського суспільства. Одним із пріоритетів ради визначено співпрацю з громадськими організаціями, що діють у сфері соціального захисту, освіти, культури, охорони довкілля та громадської безпеки. Проте результати аналізу показують, що потенціал цієї співпраці наразі використовується неповною мірою. У межах Одеського району функціонує понад 120 активних громадських організацій різного спрямування, зокрема благодійні фонди, молодіжні ініціативи, волонтерські рухи, екологічні об’єднання, ветеранські спілки та культурно-просвітницькі товариства. Проте лише близько 20% із них беруть системну участь у реалізації місцевих програм розвитку. Це свідчить про низький рівень інтеграції громадських інститутів у процеси публічного

управління. Найчастіше громадські організації залучаються до виконання разових проєктів - акцій, благодійних заходів чи громадських слухань, тоді як їхній потенціал у сфері аналітики, планування та моніторингу політик залишається недооціненим [47, с. 32].

Основною проблемою є недостатня інституціоналізація взаємодії між радою та громадським сектором. Попри наявність рішення Одеської районної ради про створення Громадської ради при виконавчому апараті, її діяльність має переважно консультативний характер і не передбачає реального впливу на прийняття рішень. Відсутній також єдиний координаційний орган, який би системно займався питаннями співпраці з громадськістю, узагальнював пропозиції від ГО, формував порядок денний зустрічей і відстежував результати взаємодії. Унаслідок цього частина ініціатив громадян залишається поза увагою влади, а комунікація між сторонами часто має епізодичний і несистемний характер [19, с. 26]. Ще однією суттєвою проблемою є нерівний доступ громадських організацій до інформації. Хоча на офіційному вебсайті ради публікуються основні документи, оголошення та рішення, відсутній структурований розділ, присвячений громадським ініціативам, конкурсним програмам і грантам. Це ускладнює процес пошуку актуальної інформації, особливо для невеликих локальних організацій, які не мають спеціалістів з комунікацій чи юридичної підтримки. Крім того, механізми участі у формуванні місцевих програм розвитку не є достатньо прозорими - лише частина проєктів обговорюється публічно, решта погоджується без участі громадськості [33].

Проблемним залишається і питання фінансової підтримки громадських організацій. У структурі районного бюджету відсутня окрема програма підтримки громадських ініціатив, що обмежує можливість ГО реалізовувати соціально значущі проєкти. Наявні грантові механізми мають нерегулярний характер і здебільшого фінансуються міжнародними донорами або обласними структурами. Районна рада фактично не виступає як активний партнер чи замовник соціальних послуг у громадських організацій, хоча саме на цьому

рівні реалізуються багато важливих ініціатив - допомога внутрішньо переміщеним особам, робота з молоддю, культурна інтеграція переселенців і ветеранів, екологічні кампанії тощо [35]. Додатково слід зазначити кадрові та комунікаційні бар'єри. У структурі ради немає фахівців, які спеціалізуються на роботі з громадськими організаціями, а комунікаційна політика часто зводиться до публікації новин і звітів без глибокої аналітики чи консультацій із громадськістю. Відсутність навчених працівників, які розуміють специфіку діяльності ГО, призводить до непорозумінь, формального підходу та низької ефективності співпраці. У багатьох випадках пропозиції громадських організацій не розглядаються належним чином через нестачу аналітичних інструментів оцінки громадських ініціатив, що створює відчуття недовіри з боку активістів.

Нарешті, серйозною проблемою є низький рівень довіри між владою та громадськістю, що сформувався історично через брак прозорості у прийнятті рішень. Громадські організації часто сприймають місцеву владу як закриту систему, тоді як представники влади нерідко ставляться до активістів як до критиків, а не партнерів. Цей розрив потрібно долати шляхом створення постійних діалогових майданчиків, спільних робочих груп і механізмів публічної підзвітності [48]. Отже, аналіз показує, що хоча Одеська районна рада здійснює окремі кроки для взаємодії з громадськими організаціями, ця співпраця потребує суттєвого інституційного, комунікаційного та організаційного вдосконалення. Її модернізація має ґрунтуватися на принципах відкритості, рівності партнерів, прозорості прийняття рішень і орієнтації на спільний результат.

Для підвищення ефективності співпраці між Одеською районною радою Одеської області та громадськими організаціями необхідно здійснити інституційне та організаційне оновлення механізмів взаємодії. Це передбачає створення спеціалізованих структур, модернізацію управлінських процесів, підвищення прозорості ухвалення рішень і розбудову стабільної системи партнерства на постійній основі [40].

Першочерговим кроком має стати створення Відділу з питань співпраці з громадськими організаціями та інститутами громадянського суспільства у структурі виконавчого апарату Одеської районної ради. Цей підрозділ повинен забезпечувати координацію всіх питань, пов'язаних із роботою громадських об'єднань, налагодженням партнерських відносин, підготовкою спільних проєктів, участю громадськості у засіданнях комісій та моніторингом результатів співпраці. Відділ також має відповідати за створення бази даних активних громадських організацій району, систематизацію інформації про їх діяльність, напрямки роботи та потенціал участі у розвитку територіальних громад.

Другим важливим напрямом є створення постійно діючої Громадської ради нового формату, діяльність якої повинна вийти за межі формального дорадчого органу. До її складу мають увійти не лише представники найбільших ГО, а й молодіжних ініціатив, благодійних фондів, ветеранських спілок, культурних і екологічних організацій. Її повноваження варто розширити:

- участь у розробленні районних програм розвитку;

- право попереднього обговорення проєктів рішень ради, які мають суспільне значення;

- ініціювання публічних консультацій;

- моніторинг виконання рішень, що стосуються громадського сектору. Для підвищення результативності створити робочі групи при постійних комісіях районної ради з питань освіти, екології, соціального захисту, охорони здоров'я, культури та спорту, до яких включатимуть представників громадських організацій як експертів. Це дозволить посилити аналітичну базу рішень, зробити їх більш збалансованими та враховувати реальні потреби громад.

Особливу увагу слід приділити налагодженню системи зворотного зв'язку між радою та громадськими організаціями. Для цього необхідно запровадити щорічний "Форум громадських ініціатив Одеського району", який стане постійним майданчиком для діалогу, обміну досвідом, презентації

спільних проєктів і обговорення стратегічних напрямів розвитку. На форумі доцільно представляти щорічний звіт ради щодо співпраці з громадським сектором, обговорювати виклики та шукати нові партнерські рішення. Важливим напрямом удосконалення є фінансова підтримка діяльності громадських організацій. Доцільно розробити Програму підтримки громадських ініціатив Одеського району на 2026-2030 роки, яка передбачатиме:

- виділення щорічного фінансування з районного бюджету на конкурсній основі;

- запровадження мікрогрантів для невеликих локальних ГО;

- підтримку проєктів у пріоритетних напрямках - соціальна інтеграція, екологія, молодіжна політика, освіта, культура, цифрова грамотність;

- співфінансування спільних проєктів із міжнародними фондами та обласними структурами.

Крім того, районна рада має активно сприяти розвитку партнерської інфраструктури, зокрема через створення Ресурсного центру підтримки громадських організацій Одеського району. Такий центр міг би забезпечувати навчання лідерів ГО, консультування щодо юридичних, фінансових і комунікаційних питань, допомогу в підготовці грантових заявок, а також поширення успішних кейсів співпраці між владою та громадськими об’єднаннями. Подібні центри уже діють у Львові, Івано-Франківську та Вінниці, де вони довели свою ефективність у підвищенні рівня організаційної спроможності громадського сектору [40]. З метою забезпечення прозорості взаємодії важливо впровадити систему онлайн-комунікацій, створивши окремий розділ «Громадські ініціативи» на офіційному сайті Одеської районної ради. У ньому має бути доступна інформація про всі актуальні конкурси, засідання громадських рад, відкриті обговорення, результати голосувань та плани діяльності громадських організацій. Варто також передбачити електронну платформу для подання пропозицій та запитів від ГО, що дозволить забезпечити прозорий процес обробки звернень і громадських ініціатив.

Окрему роль у підвищенні якості співпраці відіграватиме професійна підготовка працівників ради, які відповідають за комунікацію з громадськими організаціями. Необхідно запровадити регулярні тренінги з публічних комунікацій, фасилітації діалогу, проєктного менеджменту та соціального партнерства. Це підвищить рівень взаєморозуміння між чиновниками й активістами, сприятиме створенню партнерської атмосфери взаємодії. Підсумовуючи, можна зазначити, що ефективна співпраця між Одеською районною радою та громадськими організаціями потребує поєднання адміністративних реформ, створення нових інституційних механізмів і розвитку людського потенціалу. Лише за таких умов громадські об'єднання зможуть стати реальними партнерами влади у розробці, реалізації та моніторингу соціально важливих рішень.

Для ефективного втілення запропонованих рекомендацій необхідно розробити комплексну систему практичних дій, що поєднує адміністративні, організаційні, фінансові та цифрові інструменти взаємодії. Її впровадження забезпечить не лише формальну, а змістовну участь громадських організацій у прийнятті управлінських рішень, сприятиме розвитку партнерської моделі публічного управління на районному рівні та підвищенню довіри населення до влади. Першочерговим завданням є розроблення та затвердження "Положення про співпрацю Одеської районної ради з громадськими організаціями". У цьому документі мають бути визначені чіткі принципи, напрями та форми взаємодії: порядок проведення консультацій, алгоритм подання пропозицій ГО до проєктів рішень, строки реагування ради на звернення, а також механізм залучення представників громадськості до дорадчих і робочих органів. Це положення слугуватиме нормативною основою партнерських відносин, надаючи співпраці системності, прозорості та юридичної визначеності [23].

Наступним кроком має стати створення електронної платформи "Громадська взаємодія Одещини", яка об'єднає всі цифрові сервіси для комунікації між владою та громадським сектором. На цій платформі мають функціонувати такі розділи:

- «Е-консультації» - онлайн-обговорення проєктів рішень районної ради;

- «Е-пропозиції» - подання ініціатив громадськими організаціями з можливістю голосування мешканців;

- «Е-гранти» - публічний каталог конкурсів для ГО, що фінансуються з бюджету та донорських програм;

- «Громадський моніторинг» - звіти про реалізацію спільних проєктів і оцінку їх ефективності. Цифровізація процесів дозволить забезпечити відкритість і публічну підзвітність усіх етапів співпраці. Зокрема, кожен мешканець зможе відстежувати, які ініціативи подали громадські організації, які з них схвалено, профінансовано й реалізовано. Впровадження електронних інструментів також значно зменшить бюрократичні бар'єри, що досі ускладнюють комунікацію між активістами й органами влади [40].

Для посилення аналітичної спроможності Одеської районної ради пропонується створити систему моніторингу результатів співпраці з громадськими організаціями. Потрібно запровадити щорічну оцінку ефективності взаємодії за такими індикаторами:

- кількість спільних проєктів, реалізованих у межах партнерства;

- обсяг фінансування, залученого через програми підтримки ГО;

- рівень задоволеності громадських організацій якістю співпраці (на основі опитувань);

- кількість ухвалених рішень ради, ініційованих або підтриманих громадськістю;

- рівень участі представників ГО у робочих групах, сесіях і комісіях. Результати цього моніторингу мають щорічно публікуватися у відкритому доступі та обговорюватися на публічних засіданнях, що сприятиме підвищенню підзвітності ради та зміцненню довіри громади.

Важливим напрямом залишається підвищення потенціалу самих громадських організацій. Для цього необхідно передбачити проведення освітніх програм і тренінгів за темами:

- грантрайтинг;

- фінансове управління неприбутковими організаціями;

- адвокація;

- комунікаційні стратегії;

- оцінка впливу проєктів. Навчання має здійснюватися спільно з регіональними університетами, громадськими фондами та міжнародними партнерами. Це сприятиме професіоналізації діяльності ГО, підвищенню їхньої спроможності ефективно реалізовувати соціально важливі ініціативи [40].

Можливим є також запровадження конкурсу "Громадська організація року Одеського району", метою якого стане популяризація успішних практик співпраці, відзначення найактивніших ГО та мотивація до соціально корисної діяльності. Переможці конкурсу можуть отримувати фінансову підтримку на розвиток, навчальні гранти або публічне визнання через офіційні церемонії та ЗМІ. Такі символічні ініціативи мають велике значення для формування довіри між владою й громадськістю. З метою систематизації наведених рекомендацій подамо їх у вигляді узагальнюючої таблиці 3.3.1.

Таблиця 3.3.1

Комплекс заходів для вдосконалення взаємодії Одеської районної ради Одеської області з громадськими організаціями

| Напрям | Заходи | Очікувані результати | Відповідальні виконавці |
|---|---|---|---|
| Нормативне забезпечення | Розроблення та ухвалення Положення про партнерство та взаємодію з громадськими організаціями; оновлення процедур громадських консультацій | Нормативне закріплення механізмів співпраці; підвищення прозорості ухвалення рішень | Відділ правового забезпечення, Відділ співпраці з ГО |
| Організаційна структура | Створення окремого Сектора розвитку громадянського суспільства у складі виконавчого апарату; призначення координатора взаємодії | Системна координація роботи з ГО; підвищення ефективності комунікацій | Виконавчий апарат районної ради |
| Громадська участь | Розширення повноважень Громадської ради; створення експертних груп і дорадчих платформ при постійних комісіях; залучення ГО до публічних консультацій | Активна участь громадських експертів у policymaking; збільшення кількості врахованих | Постійні комісії районної ради, інститути громадянського суспільства |

| | | | |
|---|---|---|---|
| | | пропозицій ГО | |
| Фінансова підтримка | Розроблення Програми підтримки громадських ініціатив Одещини (2026–2030 рр.); запровадження конкурсу мікрогрантів | Підвищення спроможності ГО; реалізація соціальних, молодіжних та гуманітарних проєктів | Фінансовий відділ, органи місцевого самоврядування |
| Цифровізація | Створення інтерактивної платформи «Громадська взаємодія Одещини» з е-консультаціями, петиціями та календарем публічних заходів | Зручний доступ до інформації; автоматизація комунікацій; збільшення охоплення учасників | Відділ цифрового розвитку, Мінцифра |
| Моніторинг ефективності | Запровадження системи щорічної оцінки співпраці з ГО; регулярні публічні звіти; аналітичний моніторинг проєктів | Підзвітність влади; підвищення якості взаємодії; своєчасне коригування політики | Виконавчий апарат ради, Громадська рада, незалежні аналітичні центри |
| Освіта та розвиток | Проведення навчальних програм із проєктного менеджменту, грантрайтингу й цифрової участі; запуск конкурсу «ГО року» | Професійний розвиток громадських лідерів; мотивація до активності; зростання компетентності сектору | Відділ співпраці з ГО, партнерські інституції, університети |

*Джерела:* розроблено автором на основі [17], [23], [26], [40].

Очікуваними результатами реалізації цих заходів стануть:

- підвищення ефективності управлінських рішень завдяки залученню громадських експертів;

- зростання прозорості діяльності ради через публічні консультації та електронні інструменти взаємодії;

- посилення соціальної згуртованості громади, адже активна участь громадян у розробці рішень формує відчуття відповідальності за їх результати;

- розвиток демократичних інститутів на місцевому рівні, що є основою стабільного й ефективного врядування. Загалом упровадження системи партнерської взаємодії між Одеською районною радою та громадськими організаціями стане моделлю сучасного публічного управління, орієнтованого на відкритість, діалог і спільне прийняття рішень. Це дозволить не лише підвищити якість місцевої політики, а й зміцнити інституційний потенціал

громадянського суспільства як важливого чинника розвитку регіону та держави загалом.

## Висновки до розділу 3

У третьому розділі було розроблено систему практичних рекомендацій і пропозицій, спрямованих на вдосконалення державної політики сприяння розвитку громадських організацій та поглиблення їх участі у формуванні публічної політики. Проведений аналіз дозволив визначити стратегічні напрями державної підтримки громадянського суспільства, обґрунтувати механізми підвищення ефективності взаємодії органів влади з громадськими інститутами, а також сформулювати комплекс заходів для покращення партнерських відносин між Одеською районною радою Одеської області та громадським сектором. Встановлено, що підвищення ефективності державної політики у сфері розвитку громадських організацій потребує переходу від епізодичного залучення громадськості до інституційно закріпленого партнерства, у якому громадські організації виступають не лише консультативними структурами, а повноцінними суб’єктами публічного управління. Саме через поєднання державних і громадських зусиль можливо створити збалансовану систему ухвалення рішень, орієнтовану на потреби громадян і принципи демократичного врядування.

Перший підпункт розкрив стратегічні напрями підвищення ефективності державної підтримки громадських організацій. Наголошено, що пріоритетними є інституціоналізація партнерства між владою і громадянським суспільством, створення стабільної фінансової бази для реалізації громадських ініціатив, удосконалення законодавчого регулювання, розбудова інфраструктури підтримки та розвиток громадянської освіти. Особливо важливим є запровадження системних грантових програм і державного фонду підтримки громадських ініціатив, що дозволить зміцнити спроможність громадських організацій і забезпечити сталість їхньої діяльності.

У другому підпункті висвітлено механізми посилення участі громадських організацій у процесах формування та реалізації публічної політики. Визначено, що громадська участь має ґрунтуватися на поєднанні правових, інституційних і цифрових інструментів. До найефективніших форм залучення належать публічні консультації, громадські ради, електронна демократія, механізми соціального замовлення та системи публічної звітності. Реалізація таких механізмів сприятиме підвищенню прозорості державного управління, створенню умов для зворотного зв'язку між владою і суспільством, а також зміцненню довіри громадян до інститутів влади.

Третій підпункт було присвячено рекомендаціям щодо вдосконалення взаємодії Одеської районної ради Одеської області з громадськими організаціями. У результаті аналізу виявлено низку проблем - відсутність стабільного фінансування, недостатню інституціоналізацію співпраці, слабку комунікацію та обмежену участь громадськості у розробці місцевих програм. На цій основі сформовано комплекс пропозицій: створення спеціалізованого відділу з питань співпраці з громадськими організаціями, запровадження Програми підтримки громадських ініціатив, організація щорічного Форуму громадських ініціатив, створення електронної платформи "Громадська взаємодія Одещини", а також проведення навчальних заходів для представників громадського сектору та працівників ради.

Реалізація запропонованих рекомендацій сприятиме формуванню нової моделі партнерських відносин між владою і громадськістю, заснованої на відкритості, довірі, взаємній відповідальності та професійному діалозі. Вона дозволить перетворити громадські організації на активних учасників процесу публічного управління, забезпечить ефективне використання їхнього потенціалу у розв'язанні соціально-економічних проблем, підвищить якість управлінських рішень і зміцнить демократичні інститути на місцевому рівні. Отже, вдосконалення державної політики щодо сприяння розвитку громадських організацій та активне залучення громадського сектору до управлінських процесів є не лише елементом демократизації суспільства, а стратегічним

чинником підвищення ефективності влади. Розвиток партнерства між органами влади та інститутами громадянського суспільства забезпечить стабільність, прозорість і соціальну згуртованість у регіоні, сприятиме сталому розвитку громад і зміцненню державності України.

# ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало змогу комплексно розкрити сутність, принципи, проблеми та напрями вдосконалення державної політики сприяння розвитку громадських організацій в Україні, а також визначити особливості її реалізації на регіональному рівні - зокрема, на прикладі Одеської районної ради Одеської області. Робота поєднує теоретичний, аналітичний та практичний рівні аналізу, що забезпечило цілісне бачення ролі громадського сектору у формуванні публічної політики в умовах демократичного державотворення. Під час дослідження було встановлено, що громадські організації є невід'ємною складовою громадянського суспільства, яке виступає посередником між державою та громадянами. Вони відіграють основну роль у забезпеченні демократичного балансу влади, сприяють захисту прав і свобод людини, формуванню суспільної думки та контролю за діяльністю органів державної влади. Розвинене громадянське суспільство є запорукою ефективного публічного управління, адже саме воно створює умови для участі громадян у прийнятті рішень і сприяє підзвітності влади перед суспільством.

У першому розділі було розглянуто теоретичні основи державної політики сприяння розвитку громадських організацій. Узагальнення наукових підходів дозволило сформулювати, що державна політика у цій сфері - це цілеспрямована діяльність органів влади, спрямована на створення правових, організаційних і фінансових умов для ефективного функціонування інститутів громадянського суспільства. Її мета полягає у зміцненні громадянської активності, підтримці громадських ініціатив і формуванні партнерських відносин між державою та суспільством. З'ясовано, що основними принципами державної політики розвитку громадських організацій є демократизм, відкритість, партнерство, субсидіарність, прозорість і підзвітність. Успішна реалізація цих принципів сприяє зростанню довіри громадян до влади та зміцненню соціальної згуртованості. Було визначено, що саме наявність таких принципів дозволяє державі перейти від патерналістської моделі взаємин з

громадськістю до моделі співуправління, де громадські організації виступають не об’єктами, а суб’єктами політики. Окрему увагу в першому розділі приділено міжнародному досвіду підтримки громадянського суспільства. Дослідження практик Європейського Союзу, США, Канади, Польщі, Німеччини показало, що ефективна взаємодія влади й громадських об’єднань базується на фінансовій незалежності громадських структур, стабільних механізмах партнерства та державних програмах підтримки. Особливо цінним для України є досвід Польщі, де органи місцевого самоврядування зобов’язані розробляти щорічні програми співпраці з громадськими організаціями, що сприяє стабільності та прогнозованості взаємин між владою й суспільством. У підпункті 1.3 було систематизовано нормативно-правове забезпечення діяльності громадських організацій в Україні. Визначено, що правова база є достатньо розвиненою, проте потребує вдосконалення у частині механізмів реалізації державної політики та гарантій фінансової підтримки. Закон України «Про громадські об’єднання» створює фундамент для діяльності ГО, проте на практиці їх участь у формуванні політики залишається обмеженою через низку інституційних бар’єрів.

Другий розділ присвячено аналізу сучасного стану розвитку громадських організацій в Україні. На основі статистичних даних, результатів соціологічних досліджень та аналітичних звітів було визначено основні тенденції розвитку громадянського сектору. Виявлено стійку позитивну динаміку збільшення кількості зареєстрованих громадських організацій, проте лише частина з них має реальну активність і спроможність впливати на публічні процеси. Особливою проблемою залишається територіальна нерівномірність розвитку - найбільш активні організації зосереджені у великих містах, тоді як у сільських громадах громадський рух розвинутий недостатньо. Аналіз інституційної спроможності громадських організацій показав, що попри активізацію діяльності ГО після початку реформи децентралізації, їх потенціал залишається фрагментарним. Недостатня фінансова автономність, низький рівень кадрової підготовки, слабка аналітична база та обмежений доступ до інформаційних

ресурсів знижують їхню ефективність. Водночас, децентралізація відкрила нові можливості для розвитку партнерських відносин між місцевою владою і громадськістю, створення нових форматів взаємодії, таких як громадські ради, консультативні платформи, партисипативні бюджети. Окремий акцент зроблено на аналізі досвіду взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськими організаціями на прикладі Одеської районної ради Одеської області. Дослідження показало, що, попри наявність нормативних передумов для співпраці, ця взаємодія носить переважно декларативний характер. Відсутність системного підходу до залучення ГО, обмеженість комунікаційних каналів, несформовані механізми моніторингу та звітності є основними бар'єрами на шляху до ефективного партнерства. Разом з тим, у районі є потенціал для налагодження конструктивної співпраці через розвиток інституційної інфраструктури підтримки громадських ініціатив.

У третьому розділі було розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення державної політики сприяння розвитку громадських організацій, а також запропоновано конкретні заходи з підвищення ефективності співпраці органів місцевого самоврядування з громадським сектором. Визначено стратегічні напрями підвищення ефективності державної підтримки громадських організацій: інституціоналізація партнерства між державою та громадянським суспільством; розроблення стабільних фінансових інструментів; удосконалення законодавчої бази; впровадження сучасних цифрових технологій комунікації; розвиток громадянської освіти. Особливо важливою є інтеграція українського досвіду у європейський контекст, що передбачає адаптацію практик ЄС до національних умов. Встановлено, що ефективна участь громадських організацій у формуванні публічної політики можлива за умови розвитку трирівневої моделі співпраці:

1. Нормативний рівень - створення законодавчої та процедурної бази для залучення громадськості;
2. Інституційний рівень - функціонування постійно діючих дорадчих органів, громадських рад, експертних груп;

3. Практичний рівень - участь громадських організацій у розробці, реалізації та моніторингу державних і місцевих програм.

У роботі також визначено основні кроки для удосконалення взаємодії Одеської районної ради з громадськими організаціями. Серед них - створення окремого відділу з питань співпраці з ГО, запровадження щорічного Форуму громадських ініціатив, розроблення Програми підтримки громадських ініціатив на 2026-2030 роки, формування електронної платформи “Громадська взаємодія Одещини”, а також проведення системних тренінгів для представників органів влади та громадського сектору. Усі ці заходи мають створити сталу основу для партнерського діалогу між владою й громадськістю на місцевому рівні. Запропоновано таблицю комплексних заходів, у якій відображено напрями діяльності, механізми реалізації, очікувані результати та відповідальних виконавців.

Узагальнюючи результати дослідження, можна дійти таких основних висновків:

1. Громадські організації є основним інструментом демократизації суспільства, що забезпечує участь громадян у прийнятті рішень, підзвітність влади, формування соціальної солідарності та розвиток громадянської відповідальності.

2. Державна політика у сфері підтримки громадських організацій має еволюціонувати від декларативних форм співпраці до партнерської моделі управління, що передбачає рівноправну участь ГО у процесах розробки та реалізації політики.

3. Міжнародний досвід засвідчує, що ефективна співпраця між владою і громадськістю можлива лише за умов правової визначеності, стабільного фінансування та інституційної підтримки громадського сектору.

4. В Україні спостерігається позитивна динаміка розвитку громадських організацій, однак їх інституційна спроможність потребує посилення через навчання, цифровізацію процесів, удосконалення комунікації з владою та створення механізмів моніторингу результатів діяльності.

5. Досвід Одеської районної ради підтвердив, що ефективність співпраці з ГО залежить від наявності чіткої стратегії, кадрової підготовки, фінансових ресурсів і політичної волі керівництва органу місцевого самоврядування.

6. Запровадження запропонованих у роботі заходів дозволить підвищити якість публічного управління, забезпечити прозорість прийняття рішень, зміцнити довіру громадян до влади та підвищити рівень соціальної згуртованості громад.

7. На основі проведеного аналізу розроблено рекомендації щодо вдосконалення державної політики, які передбачають: нормативне закріплення механізмів соціального замовлення на рівні територіальних громад; запровадження податкових пільг для бізнесу, що фінансує проєкти громадських організацій; створення єдиної цифрової платформи для прозорого проведення конкурсів грантів та звітності ГО.

У підсумку, реалізація державної політики сприяння розвитку громадських організацій має стати одним із пріоритетів модернізації системи публічного управління України. Її ефективність визначатиметься не лише кількістю створених ГО, а передусім якістю їхнього впливу на процеси державотворення, здатністю ініціювати зміни, спрямовані на суспільний добробут і захист прав людини. Розвиток партнерства між органами влади та громадянським суспільством - це не тимчасова тенденція, а необхідна умова сталого демократичного розвитку держави. Вона дозволяє формувати зріле суспільство, у якому громадяни відчувають відповідальність за спільне майбутнє, а держава - відкритість, підзвітність і готовність до діалогу. Отже, державна політика сприяння розвитку громадських організацій є не лише інструментом підтримки громадянської активності, а важливою складовою демократичного управління, що визначає стратегічний напрям руху України до утвердження принципів відкритого врядування, правової держави та сталого розвитку.

# СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акімова Т. Нормативно-правові засади розвитку громадянського суспільства в україні. *Public Administration and Regional Development*. 2021. № 13. С. 560–580. URL: https://doi.org/10.34132/pard2021.13.01 (дата звернення: 14.09.2025).

2. Андрійчук Т. Державна політика сприяння розвитку громадянського суспільства: проблеми організаційно-функціонального забезпечення. *Політичні інститути та процеси*. 2021. № 2. С. 80–96. URL: https://doi.org/10.53317/2786-4774-2021-2-4 (дата звернення: 25.09.2025).

3. Батенко Л. П., Пінчук А. С., Діброва О. Ю. Діяльність громадських організацій в Україні: становлення та сучасні тенденції розвитку. *Efektyvna ekonomika*. 2023. № 1. URL: https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.1.21 (дата звернення: 25.09.2025).

4. Бондаренко Л. Inclusive state policy regarding the "inclusion" of various social groups in public life. *State Formation*. 2024. Vol. 2, no. 36. URL: https://doi.org/10.26565/1992-2337-2024-2-43 (date of access: 25.09.2025).

5. Бондарець М. Глобальні стратегії трансформації та структурної модернізації соціально-економічного розвитку транзитивних країн. Дослідження міжнародної економіки: Збірник наукових праць. 2011. 2(67). С. 99–110. URL: https://nasplib.isofts.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/16a71a7a-b9db-4d6c-9132-d749c8be2bbe/content (дата звернення: 25.09.2025).

6. В Україні збільшується кількість громадських організацій попри війну - аналітики. *Укрінформ*. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3921815-v-ukraini-zbilsuetsa-kilkist-gromadskih-organizacij-popri-vijnu-analitiki.html (дата звернення: 25.09.2025).

7. Вигорання, брак коштів і спеціалістів: як громадський сектор працює під час війни. *Українська правда. Життя*. URL: https://life.pravda.com.ua/society/robota-gromadskogo-sektoru-pid-chas-viyni-doslidzhennya-300372/ (дата звернення: 25.09.2025).

8. Взаємодії муніципальної влади з громадськістю: для чого це потрібно громадам? URL : https://www.prostir.ua/?library=doslidzhennya-vzajemodiji-munitsypalnoji-vlady-z-hromadskistyu-dlya-choho-tse-potribno-hromadam (дата звернення: 25.09.2025).

9. Герасименко О. Інституційні механізми взаємодії громадянського суспільства і держави: спроба структуризації. *Public administration aspects*. 2023. Т. 11, № 3. С. 6–17. URL: https://doi.org/10.15421/152329 (дата звернення: 25.09.2025).

10. Грантовий конкурс «РОСТИ: розвиток та оновлення спільнот з турботою про людей» – Єднання. *Новини – Єднання*. URL: https://ednannia.ua/tryvaiut-hrantovi-konkursy/13372-hrantovyi-konkurs-rosty-rozvytok-ta-onovlennia-spilnot-z-turbotoiu-pro-liudei (дата звернення: 25.09.2025).

11. Громадянське суспільство України в умовах війни 2022-2025 рр. 2025.
URL: https://api.home.ednannia.ua/upload/kch/25/10/29/zvit_UA_Hromadianske_suspilstvo_v%20umovakh_viyny_2022-2025.pdf (дата звернення: 25.09.2025).

12. Дем'яненко О. Державна політика сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні. *Університетські наукові записки: Часопис Хмельницького університету управління і права.* 2019. № 4. С. 27–37. URL: https://doi.org/10.37491/UNZ.72.3 (дата звернення: 25.09.2025).

13. Дикань В. Л. Толстова А. В. Розвиток економіки України на основі принципу рівноправності відносин держави, бізнесу та суспільства. *Вісник економіки транспорту та промисловості.* 2018. № 63. С. 9–19. URL: https://doi.org/10.18664/338.47:338.45.v0i63.146213 (дата звернення: 25.09.2025).

14. Драгомирецька Н. М. Державно-громадянське партнерство у сфері соціального розвитку: навч. пос. / Н. М. Драгомирецька, Н. В. Пироженко, І. В. Матвєєнко. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017 – 290 с. URL: http://www.oridu.odessa.ua/9/buk/new_26_02_18.pdf (дата звернення: 25.09.2025).

15. Євдокимова І., Вітковська І. Тенденції розвитку громадських організацій в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В.*

*Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи».* 2018. № 41. С. 42–48.

16. Жодна країна не впоралася б з цим самостійно: як працює міжнародна допомога в Україні на прикладі ПРООН. *ZMINA*. URL: https://zmina.info/articles/yak-praczyuye-mizhnarodna-dopomoga-v-ukrayini-dosvid-proon/ (дата звернення: 25.09.2025).

17. Зеленський та Гончарук презентували «державу в смартфоні» – мобільний застосунок «Дія». *Радіо Свобода*. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/news-derzhava-u-smartfoni-dija/30420340.html (дата звернення: 14.11.2025).

18. Індекс сталості громадського сектору в Україні залишається високим. *Укрінформ*. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/4019613-indeks-stalosti-gromadskogo-sektoru-v-ukraini-zalisaetsa-visokim.html (дата звернення: 25.09.2025).

19. Інституційна складова регіональної політики: агенції регіонального розвитку : аналіт. доп. / [А. Головка, О. Їжак, В. Химинець та ін.] ; за наук. ред. В. Г. Потапенка Київ : НІСД, 2024. 43 с. URL: https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.14 (дата звернення: 25.09.2025).

20. Коврига О. Особливості взаємодії органів державної влади з громадськістю в системі державної влади України. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2020. № 2. С. 109– 114. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/2_2020/20.pdf (дата звернення: 13.11.25).

21. Кодекс кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень. URL: https://rm.coe.int/16802eeddb (дата звернення: 25.09.2025).

22. Колосок А. М. Соціальне партнерство: навчальний посібник. Луцьк: ФОП Мажула Ю. М., 2025. 196 с.

23. Король А. Як працює Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань в умовах війни – Мін'юст. *БУХГАЛТЕР.UA*. URL:https://buh.ligazakon.net/news/209929_yak-

pratsyu-diniy-derzhavniy-restr-yuridichnikh-osb-fzichnikh-osb-pdprimtsv-ta-gromadskikh-formuvan-v-umovakh-vyni--mnyust (дата звернення: 25.09.2025).

24. Кравченко О. Децентралізація влади в Україні: історія реформування, проблеми законодавчого унормування та шляхи підвищення ефективності впровадження. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Legal Studies*. 2025. № 129. P. 25–31. URL: https://doi.org/10.17721/1728-2195/2025/1.129-5 (date of access: 25.09.2025).

25. Кривачук Л. Ф. Організація діяльності соціальних служб у Польщі : нормативно-правові та організаційні аспекти. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика : наук.-метод. журн.* 2017. № 3–4. С. 117–125. URL: https://enpuir.udu.edu.ua/entities/publication/b7588d2a-9e25-41fb-ae24-3e830b85dfda (дата звернення: 25.09.2025).

26. Кауфхольд М. Європейські цінності на початку XXI століття. *Людина, суспільство, комунікативні технології*: матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції, 25 жовтня 2024 р. Харків : УкрДУЗТ, 2024. С. 51-58.

27. Лелеченко А. П., Васильєва О. І., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. К. : 2017. 110 с.

28. Лесняк В. Ю. Взаємодія третього сектору та влади у регулюванні соціальних проблем в сучасній Польщі. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2017. № 39. С. 183–187. URL: https://periodicals.karazin.ua/ssms/article/view/10194/9712 (дата звернення: 25.09.2025).

29. Малюга Л. Європейські соціальні стандарти : сучасний стан та шляхи імплементації у соціальне законодавство України. The Journal of Eastern European Law / Журнал східноєвропейського права. 2018. № 48. С. 70– 76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jousepr_2018_48_11 (дата звернення: 25.09.2025).

30. Николаєва В. І. Європейський досвід управління розвитком системи соціальної роботи : навчально-методичний посібник. Полтава : Вид-во ДЗ

«ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2023. 126 с. URL: https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi83/0063191.pdf (дата звернення: 25.09.2025).

31. Николаєва В. І., Малярчук Н. Г., Овчарова Л. М. Моделі соціальної політики і соціальної роботи в Європейському Союзі: особливості і характерні риси. *Науковий журнал Хортицької національної академії. Scientific Journal of Khortytsia National Academy (Серія: Педагогіка. Соціальна робота).* 2021. № 1(4). С. 184–192. URL: https://doi.org/10.51706/2707-3076-2021-4 (дата звернення: 25.09.2025).

32. Николаєва В. І., Суровцева І. Ю. Закордонний досвід створення соціальних кооперативів як приклад «низхідної» мобілізації громади для організації догляду. Інноваційний потенціал соціальної роботи в сучасному світі: на межі науки та практики : матеріали І Міжнародної науковопрактичної конференції. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2021. С.135–137.

33. Понад 1 млн українців скористалися інструментом Громадський бюджет на платформі e-DEM. *Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України*. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/ponad-1-mln-ukrayinciv-skoristalisya-instrumentom-gromadskij-byudzhet-na-platformi-e-dem (дата звернення: 25.09.2025).

34. Постанова від 21.10.2021 № 640/2076/21 Верховний Суд. Касаційний адміністративний суд. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/100471113 (дата звернення: 25.09.2025).

35. Принципи належного врядування. *Реформа державного управління*. URL: https://par.in.ua/good-governance/principles-of-good-governance (дата звернення: 25.09.2025).

36. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI : станом на 3 верес. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text (дата звернення: 25.09.2025).

37. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI : станом на 1 черв. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text (дата звернення: 25.09.2025).

38. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI : станом на 3 верес. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text (дата звернення: 25.09.2025).

39. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Постанова Каб. Міністрів України від 03.11.2010 № 996 : станом на 25 берез. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-п#Text (дата звернення: 25.09.2025).

40. Портал UPLAN. Громадські ради — цінний ресурс суспільства URL: https://uplan.org.ua/news/hromadski-rady-tsinnyi-resurs-suspilstva/ (дата звернення: 25.09.2025).

41. Про затвердження плану заходів з реалізації у 2025-2026 роках Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 21.03.2025 № 246-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2025-p#Text (дата звернення: 25.09.2025).

42. Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні : Указ Президента України від 26.02.2016 № 68/2016 : станом на 29 верес. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2016#Text (дата звернення: 25.09.2025).

43. Салій І. Американський та європейський шляхи соціального підприємнства. *Громадський простір*. URL: https://www.prostir.ua/?focus=amerykanskyj-ta-jevropejskyj-shlyahy-sotsialnoho-pidpryjemnytstva (дата звернення: 25.09.2025).

44. Сенишин О., Ільків Н., Угольков Є. Стратегічні напрями взаємодії бізнесу, громадських організацій і держави в часи динамічних змін. *Економіка*

*та суспільство*. 2023. № 56. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-94 (дата звернення: 25.09.2025).

45. Сороченко М. В. Нормативно-правове забезпечення участі громадськості в публічному управлінні України. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*. 2024. № 24. С. 193–198. URL: https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.24.193 (дата звернення: 25.09.2025).

46. Стан розвитку громадянського суспільства в Україні у 2023 – 2024 роках. URL: https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analitychni-dopovidi/stan-rozvytku-hromadyanskoho-suspilstva-v-ukrayini-u-2023-2024 (дата звернення: 25.09.2025).

47. Стан розвитку громадянського суспільства в Україні у 2023–2024 роках : аналіт. доп. / [Каплан Ю., Скворцова В., Валевський О. та ін.] ; за ред. В. Потапенка, Ю. Каплан, Ю. Тищенко, В. Токмана. Київ : НІСД, 2024. 47 с. URL: https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.15 (дата звернення: 25.09.2025).

48. Статівка Н. Моделі взаємодії органів державної влади та структур громадянського суспільства. *Суспільство та національні інтереси*. 2024. № 4(4). URL: https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-4(4)-1329-1340 (дата звернення: 25.09.2025).

49. Стаття 36 Конституції України. URL: https://constitution.in.ua/articles/36/ (дата звернення: 25.09.2025).

50. Степаненко В. П. Громадянське суспільство: дискурси і практики. Київ : Інститут соціології НАН України, 2015. 420 с.

51. Стратегічні орієнтири розвитку партнерства держави, бізнесу та науки в контексті повоєнного віднов лення України: монографія за ред. І. М. Грищенка, А. О. Касич, І. О. Тарасенко. Київ : КНУТД, 2023. 267 с.

52. Указ Президента України № 487/2021 «Про сприяння розвитку громадянського суспільства». 27.11.2021 р. URL: https://www.president.gov.ua/documents/4872021-40689 (дата звернення: 25.09.2025).

53. Чим живе громадянське суспільство протягом двох років війни – дослідження. *ZMINA*. URL: https://zmina.info/articles/chym-zhyve-gromadyanske-suspilstvo-protyagom-dvoh-rokiv-vijny-doslidzhennya1/ (дата звернення: 25.09.2025).

54. Шайгородський Ю. Розвиток громадянського суспільства та проблема „дефіциту демократії". Політичний процес у незалежній Україні: підсумки і проблеми. Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. С. 332—367. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725806/1/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA%20%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%81%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0.pdf (дата звернення: 13.10.2025).

55. Що таке прозорість влади? *Бериславська міська рада*. URL: https://berislav-mr.gov.ua/miska-vijskova-administratsiya/prozorist-i-pidzvitnist/shho-take-prozorist-vlady/ (дата звернення: 25.09.2025).

56. Юринець З. В., Круглякова В. В., Мищишин І. Р. Стратегічні підходи до розвитку суб'єктів господарювання на основі активізації використання їх інноваційного потенціалу. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2018. № 3 (131). С. 121–125.

57. Як підрозділи по комунікаціях з громадськістю реалізують державну політику сприяння розвитку громадянського суспільства. URL: https://uplan.org.ua/iak-pidrozdily-po-komunikatsiiakh-z-hromadskistiu-realizuiut-derzhavnu-polityku-spryiannia-rozvytku-hromadianskoho-suspilstva/ (дата звернення: 25.09.2025).

58. Myrna N., Stasiuk O. Theoretical foundations of interaction between public administration bodies and civil society institutions. *Theory and Practice of Public Administration*. 2024. Vol. 2, no. 79. URL: https://doi.org/10.26565/1727-6667-2024-2-08 (date of access: 25.09.2025)

59. Tundaiev S. M. The concept and essence of the institutional capacity of the law enforcement bodies of ukraine regarding countering the activities of criminal communities and persons who are in the status of increased criminal influence. *Juridical scientific and electronic journal*. 2022. No. 11. P. 684–689. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-11/166 (date of access: 25.09.2025).

# ДОДАТКИ

*Додаток А*

**Анкета для представників громадських організацій Одеської області**

(використана під час дослідження інституційної спроможності ГО)

1. Як довго ваша організація здійснює діяльність?
   □ до 1 року □ 1-3 роки □ понад 3 роки
2. Основний напрям вашої діяльності:
   □ соціальний захист □ освіта □ екологія □ культура □ молодіжна політика □ інше
3. Чи брала ваша організація участь у співпраці з органами місцевого самоврядування?
   □ так □ ні
4. Якщо так, у яких формах?
   □ громадські слухання □ робочі групи □ дорадчі ради □ спільні проєкти
5. Чи отримує ваша організація фінансову підтримку з місцевого бюджету?
   □ так □ ні
6. Основні труднощі у співпраці з владою:
7. Які напрями партнерства варто розвивати насамперед?

_____

_____

*Додаток Б*

**Результати анкетування представників громадських організацій (2024 р.)**

| Питання | Варіант відповіді | % опитаних |
|---|---|---|
| Діяльність понад 3 роки | Так | 64% |
| Участь у співпраці з владою | Так | 72% |
| Отримують бюджетну підтримку | Так | 21% |
| Основні проблеми | Відсутність стабільного фінансування, низька поінформованість про програми підтримки | - |
| Пропозиції | Проведення спільних консультацій, створення електронної платформи для комунікації | - |

*Додаток В*

**Форма звіту громадської організації про співпрацю з органами влади**

1. Назва організації: _____
2. Період звіту: _____
3. Напрями співпраці: _____
4. Проведені заходи: _____
5. Участь у розробці програм / проєктів: _____
6. Проблеми та труднощі: _____
7. Пропозиції до подальшої співпраці: _____

*Додаток Г*

**Приклад інформаційного запиту ГО до Одеської районної ради**

До Одеської районної ради
Від ГО «Екоініціатива Причорномор’я»

ЗАПИТ

Просимо надати інформацію про реалізовані у 2023-2024 роках проєкти, що фінансувалися за рахунок коштів Програми підтримки громадських ініціатив, а також про плани фінансування на 2025 рік.

Дата: «___» _____ 2025 р. Підпис: _____

*Додаток Д*

**Зразок меморандуму про співпрацю між Одеською районною радою та громадською організацією**

**МЕМОРАНДУМ ПРО СПІВПРАЦЮ**

між Одеською районною радою та громадською організацією «Розвиток громади»

Сторони домовилися про спільну діяльність у сфері розвитку громадянського суспільства, реалізації соціальних ініціатив і підвищення громадської участі у прийнятті рішень.

Документ набуває чинності з моменту підписання та діє до 31.12.2027 року.

Підписи сторін: _____

*Додаток Е*

**План заходів Одеської районної ради щодо розвитку співпраці з ГО (2025-2027 рр.)**

| Рік | Захід | Відповідальні | Очікуваний результат |
|---|---|---|---|
| 2025 | Проведення Форуму громадських ініціатив | Відділ співпраці з ГО | Залучення 50+ організацій |
| 2026 | Відкриття Ресурсного центру підтримки ГО | Районна рада, партнери | Навчання та консалтинг |
| 2027 | Впровадження електронної платформи «Громадська взаємодія Одещини» | Відділ цифрового розвитку | Прозора комунікація |

*Додаток Є*

**Аналітична таблиця: Кількість ГО в Одеському районі (2018-2024 рр.)**

| Рік | Кількість ГО | Активні ГО | Частка активних, % |
|---|---|---|---|
| 2018 | 145 | 48 | 33 |
| 2019 | 156 | 55 | 35 |
| 2020 | 162 | 58 | 36 |
| 2021 | 174 | 65 | 37 |
| 2022 | 188 | 72 | 38 |
| 2023 | 204 | 81 | 40 |
| 2024 | 217 | 89 | 41 |

*Додаток Ж*

**Приклад сертифікату учасника освітньої програми для ГО**

**СЕРТИФІКАТ**

засвідчує, що Петренко Оксана Іванівна, представниця ГО «Єднання громад», пройшла навчальний курс «Проєктний менеджмент і грантрайтинг для громадських організацій» проведений у межах Програми підтримки громадських ініціатив Одеського району.

Дата: 12.05.2025  Місце: м. Одеса

Підпис керівника програми: _____

*Додаток 3*

**Форма заявки на участь у конкурсі “Громадська організація року Одеського району”**

1. Назва організації: _____
2. Рік заснування: _____
3. Основні напрямки діяльності: _____
4. Найвагоміші досягнення 2023-2025 рр.: _____
5. Короткий опис реалізованих проєктів: _____
6. Підтвердження участі у співпраці з радою (довідка, фото, посилання): _____
7. Контактна особа: _____